

Digitalisering av estetikk

En sammenstilling av kunnskapsstatus rundt digitalisering av estetikkbestemmelsene i byggesaksbehandling.

Gjengitt ved tillatelse av Birger Dahl, Enerhaugen Arkitektkontor

Per Olav Godsveen Bodahl og Marius Lykre

Bachelor i ingeniørfag - bygg
Innlevert: mai 2018
Veileder: Eskild Narum Bakken

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Institutt for vareproduksjon og byggingsteknikk

Oppgavens tittel:	Dato: 16.05.2018		
Digitalisering av estetikk	Antall sider: 86		
	Masteroppgave:	Bacheloroppgave	x
Navn: Per Olav Godsveen Bodahl og Marius Lykre			
Veileder: Eskild Narum Bakken			
Eventuelle eksterne faglige kontakter/ veiledere: Asbjørn Aass			

Sammendrag:

I dette studiet kartlegger vi kunnskapsstatus rundt digitalisering av estetikkbestemmelsene i en byggesaksbehandling - slik at det står i forhold til føringer fra statlig og kommunalt hold. Det blir kartlagt hva digitalisering er, hva estetikk er, og hvordan en vurderer estetikk. Det er både sagt og skrevet mye om digitalisering av byggebransjen fra statlig hold, men studiet avdekker at det er et stort sprang mellom realiteten og ønsket ståsted. Vi trekker frem det økonomiske aspektet ved digitalisering av en byggesak, og hva som må til for å komme videre. Studiet definerer byggeskikk, og hvordan opprettholde en god byggeskikk hvis man skal digitalisere estetikkbestemmelsene.

Som metode er det benyttet litteraturstudie og dybdeintervju for å få en bred kunnskapsplattform som belyser estetikk som begrep, digitalisering, vurdering av estetikk i henhold til lover og forskrifter, stedsanalyse og byggeskikk.

Stikkord:

Digitalisering
Estetikk
Effektivisering
Plan- og bygningsloven

(sign.)

Abstract

In this study we have evaluated possibilities and limitations regarding the assessment of aesthetics in building permits. In what way can digitization make the aesthetics more efficient in a building permit process? How do we digitize aesthetics? What is the effective proceedings of aesthetics in building permits? How can digitization of aesthetics in a building permits process ensure good building practice? We have on a mission for Askim Kommune managed to create a digital checklist which can streamline their work in assessment of aesthetics in building permits.

Method:

The method we have used in this study to answer our problem is to search for literature which that addresses the digitization of the aesthetics in building permits. During this process, we interviewed two caseworkers working for Askim kommune.

Results:

In this part of our study the results from the literature and interview is displayed as text, tables and figures which describes building permits, digitization and aesthetics. In our study, we found nothing has been written anything about digitization of the aesthetics in building permits before, so our study can be read as a state of art.

Discussion:

The results in this study have been evaluated and discussed among the participants to decide which support structure is the best choice in regards of the criteria of the problem.

Conclusion:

It turns out that the aesthetics cannot be 100% automated, because of Plan- og bygningslov §29-2, which claims that any building according to Chapter 20 shall be designed and constructed so that in the municipality's discretion, it possesses good visual qualities both in its own and in relation to its function and its built and natural surroundings and location.

Forord

Denne bacheloroppgaven er skrevet som avsluttende oppgave på det fleksible studiet bachelor ingeniørfag bygg. Marius Lykre startet studie sitt i 2014 og har konstruksjonsteknikk som fordypning. Per Olav G. Bodahl startet i 2013 og har prosjektledelse som fordypning. Det var ved en tilfeldighet at vi begynte å snakke om å skrive sammen. Vi var i samme situasjon og delte mange av de samme standpunktene.

Vi valgte å ta for oss et litteraturstudie, der vi fort bestemte oss for at estetikk- og digitaliseringstemaet kunne være interessant. Sammen med veileder Eskild Narum Bakken fant vi fort ut at denne var ganske nypløyd mark, der få hadde gjort undersøkelser rundt dette. Temaet er veldig dagsaktuelt, det gjorde jobben morsom, men krevende.

Vi vil få rette en takk til alle som har vært med å bidra til oppgaven, veileder Eskild Narum Bakken, Siv.ing bygg Asbjørn Aass, jurist Are Evju og Askim Kommune. Takk til lektor Espen Kummeneje for korrektur og tilbakemeldinger. Spesiell stor takk til de tålmodige familiene våre. Det å kombinere studie med familie, barn og full jobb har vært krevende, der opp mot alle timene i døgnet har vært tatt i bruk. Nå blir det mere tid sammen igjen. En tid som vil bestå av alt annet enn obliger, eksamener og blackboard collaborate.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling.....	2
1.1.1	Problemstilling	2
1.1.2	Oppgavens oppbygning.....	2
2	Metode.....	4
2.1	Kvalitativ metode	4
2.2	Litteraturstudie.....	4
2.3	Kvalitativt forskningsintervju.....	5
2.4	Kildekritikk.....	7
2.4.1	Reliabilitet	7
2.4.2	Validitet.....	7
2.4.3	Intern validitet	8
2.4.4	Ekstern validitet / overførbarhet.....	8
3	Litteratur.....	9
3.1	Digitaliseringsprosessen	9
3.1.1	Hva er digitalisering?	9
3.1.2	Digitalisering av plan- og byggesakprosessen	10
3.1.3	eByggeSøknad.....	11
3.1.4	ePlanSak.....	12
3.1.5	eByggeSak.....	13
3.1.6	IFC-sjekk og BIM-validering.....	13
3.1.7	Bygning-informasjons-modellering	14
3.2	Estetikk	18
3.2.1	Estetikk som begrep	18
3.2.2	Vurdering av estetikk	20
3.2.3	Nasjonale veiledere i forbindelse med byggesaksreform og 90-tallets estetikksatsning	21
3.2.4	Forståelse og anvendelse av estetikkbegrepet i offentlige dokumenter	23
3.2.5	Estetikk som agenda.....	24
3.2.6	Graneloven	29
3.3	Byggeskikk.....	30

3.3.1	Hva er god byggeskikk?	30
3.3.2	Regional byggeskikk	32
3.3.3	Stedsanalyse	33
3.4	Digital byggesak – Stortingsmeldinger og visjoner	35
3.5	2008: Plan- og bygningsloven	37
3.5.1	Lovverkets estetikkbestemmelser	37
3.6	Skjønnhetsparagrafen	42
4	Funn og resultater	51
4.1	Intervju med sivil ingeniør Asbjørn Aass og jurist Are Evju, Askim Kommune	51
5	Konklusjon	55
	Litteraturliste	57
	Vedlegg	62

Figurliste

Figur 1 Gevinstrealiseringsplan fra Devoteam (Pande-Rolfsen, 2017)	10
Figur 2 Fem faser når plan- og byggesaksområdet skal fornyes (Pande-Rolfsen, 2017).....	11
Figur 3 Oversikt over tjenester i byggesøknadsløsningen eByggesøknad (KSKommIT, 2015)	11
Figur 4 Søknadsprosessen i eByggeSøknad (KSKommIT, 2015)	12
Figur 5 Arbeidet med å kartlegge dagens situasjon, behov og utfordringer tar utgangspunkt i åtte delprosesser (Kommunesektorens organisasjon, 2017b)	12
Figur 6 Arbeidet med å kartlegge dagens situasjon, behov og utfordringer tar utgangspunkt i åtte delprosesser (Kommunesektorens organisasjon, 2017b)	13
Figur 7 Forskjell i informasjonsnivå mellom 2d, 3d og BIM (Aarseth, 2015)	15
Figur 8 Hentet fra foredrag Eskild Narum Bakken holdt om «Digitalisering av estetikkbestemmelser effektive plan- og byggesaksprosesser via regelsjekk og delautomatisert byggesaksbehandling» (Bakken, 2015).....	19
Figur 9 Modellen gir en oversikt over hvordan anbefalingene for kommunene er lagt opp (Ovesen and Øyen, 2006).....	23
Figur 10 Diagram som viser fordeling av kompetanser i planseksjonene, fordelt etter kommunestørrelse. Alle tall er absolutte tall (N=100) (SINTEF Byggforsk, 2005).....	24
Figur 11 Hvilke retningslinjer for estetisk utforming har kommunen? (NOU 2003: 24, 2003)	25
Figur 12 Estetikkbestemmelser i norsk plan- og bygningslovshistorie – strategiske hendelser (Bakken, 2017).....	28
Figur 13 Fire betydninger av begrepet byggeskikk (SINTEF Byggforsk, 1993).....	31
Figur 14 Eksempler på byggeskikk (SINTEF Byggforsk, 1993).....	32
Figur 15 Estetikkbestemmelser i plan- og bygningsloven (Bakken, Årstall)	39
Figur 16 Estetisk vurderingsskala (Bakken, Årstall)	42

1 Innledning

Vi er i gang med den fjerde industrielle revolusjon (Zimmermann, 2016) ifølge Klaus Schwab sin tale under World Economic Forum i Davos i 2016. Det er digitaliseringsrevolusjonen han sikter til. Den første industrielle revolusjon kom etter introduksjonen av dampkraft i 1770, den andre med elektrisitet i 1870 og den tredje med IT og elektronikk i 1970. Nå er vi midt i den fjerde industrielle revolusjonen hvor digitale teknologier smelter sammen med fysiske, biologiske og økonomiske systemer (Zimmermann, 2016). For å få en mer effektiv og lik byggesaksgang er intensjonen for regjeringen en heldigital byggesaksgang. Allerede i stortingsmeldingen «gode bygg for eit bedre samfunn» (Meld.St. nr. 28 (2011 - 12), 2012) varslet daværende Stoltenberg-regjering at det skulle etableres en felles elektronisk plattform. Denne kjenner vi i dag som Fellestjenester Bygg, utviklet av DiBK. Jan Tore Sanner fortsatte digitaliserings-satsingen. Solberg-regjeringen kom med st.meld. nr. 27 «Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet» (Meld.St. nr. 27 (2015 - 16), 2016) som satte klare mål og prioriteringer for IKT-politikken. Det er et ønske om økt fokus på fornying, forenkling og forbedring av offentlig sektor. DiBK har fortsatt sitt arbeid i samarbeid med Kommunenes Sentralforbund [KS] der de nyeste verktøyene i en heldigital byggesaksgang er eByggeSak, ePlanSak og eByggeSøknad.

Kan noe som er skjønnsmessig digitaliseres? Estetikk er for de fleste en skjønnsmessig vurdering, det kan være kunst, natur eller byggverk som vi tar for oss i denne oppgaven. I plan- og bygningsloven står det i § 29-2. Visuelle kvaliteter «*Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.*» (Plan- og bygningsloven, 2008) Dersom estetikk skal hel digitaliseres, automatiseres, trengs det en lovendring (..slik at det etter kommunens *skjønn* innehar...). Første skrittet til en digitalisering av estetikk vil være en sjekklisterbasert løsning, som kan etterprøves. Estetikk har vært nevnt i norsk plan- og bygningshistorie siden Bygningslover for Christiania 1827 (Bakken, 2017), men det var ikke før på 90-tallet estetikk på alvor kom inn i Plan- og bygningsloven. I 1997 kom estetikk inn i formålsparagrafen og i plandelen, i rundskriv H-7/97 kom det redskaper for å sikre estetisk kvalitet i plan- og byggesaker (Rundskriv H-7/97, 1997). Regjeringen utviklet en veileder først og fremst for saksbehandlere i kommune, fylkeskommune og statlig

sektor (De Vibe, 1997) Estetikk i plan- og byggesaker: veileder. Flere kommuner har også kommet med sine lokale estetikkveiledere.

1.1 Problemstilling

Denne oppgaven tar for seg digitalisering av estetikk i en byggesak.

En eventuell innføring av digitalisering av estetikkbestemmelser i byggesaksbehandling drar mange spørsmål med seg. Hva er digitalisering? Gjør det byggesaksprosessen mer effektiv? Hva er estetikk, og hva vil være relevant å vurdere i henhold til estetikkbestemmelsene i Plan- og bygningsloven slik at det står i forhold til føringer fra statlig og kommunalt hold? Hvilke fordeler og hvilke ulemper fører en eventuell digitalisering med seg? Hva er byggeskikk, og hvordan opprettholde en god byggeskikk hvis man skal digitalisere estetikkbestemmelsene? Er det hensiktsmessig å hel- eller del-digitalisere estetikkvurderingen i en byggesaksbehandling? Hvordan man kan digitalisere det estetiske i en byggesak? Finnes det økonomiske incentiver for en hel-digitalisering?

Vår eksterne oppdragsgiver har hatt mange innspill til mange relevante og aktuelle problemstillinger, da de står midt oppe i digitaliseringen (eller mangel på sådan) til daglig. Metodisk sett har dette styrket bacheloroppgaven betydelig og gjør resultatene mer troverdige. På oppdrag fra Askim kommune skal vi lage en deskriptiv sjekkliste. Den kan bare registrere, i liten grad vurdere.

1.1.1 Problemstilling

Oppgaven skal ikke løse alle problemer eller å gi en fasit på hvordan det skal gjøres, fordi dette er et nytt felt. Kort oppsummert søker oppgaven å gjøre en sammenstilling av kunnskapsstatus rundt digitalisering av estetikkbestemmelsene i byggesaksbehandling. Kan man digitalisere estetikkbestemmelsene i byggesaksbehandlingen? Hvor er vi og hva må til, hva kan gjøres?

1.1.2 Oppgavens oppbygning

Oppgaven som blir en sammenstilling av kunnskapsnivå som problemstillingen treffer er delt inn tematisk. Først presenteres oppgaven og problemstillingen, deretter definerer vi hvilke

metoder vi har brukt og litteraturen som belyser temaet. Videre følger dybdeintervjuet som underbygger litteraturen som til slutt ender i studiets konklusjon.

2 Metode

I dette kapittelet skal metodevalget for oppgaven presenteres. Metode er et verktøy for å beskrive virkeligheten og det er svært viktig at metoden er riktig for å sikre et tilstrekkelig faglig nivå. Dersom en bruker feil metode kan det føre til ugyldig resultat.

2.1 Kvalitativ metode

Det er problemstillingen som bestemmer hvilket design som er hensiktsmessig å bruke for å komme frem til best mulig svar på oppgaven.

Vi har valgt å bruke kvalitativ metode. Innenfor kvalitativ metode har vi tatt i bruk teknikker som kvalitativt forsikringsintervju og litteraturstudie. Den kvalitative metoden tar sikte på å fange opp meninger og opplevelser som ikke lar seg tallfeste eller måles, mens den kvantitative metoden tar sikte på å forme informasjonen om til målbare enheter og statistikk (Dalland, 2007). En metode er et redskap som sier noe om hvordan man bør gå til verks for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap. Bakgrunnen for å velge en bestemt metode er fordi man mener at den vil gi oss gode data og belyse spørsmålet på en god måte (Dalland, 2007).

2.2 Litteraturstudie

Ved å bruke litteraturstudie benytter man seg av eksisterende forskning og litteratur om et valgt tema. Fort vårt vedkommende ble utfordringen med denne metoden er å finne relevant forskning og at forskningen er av nyere dato og god kvalitet. Estetikk og digitalisering er et tema som sammen er svært lite belyst. Derfor måtte vi søke «rundt» temaet.

Kildegrunnlaget består blant annet av sekundærdata som er innsamlet og systematisert av andre enn forskeren selv (Kvale, 1997). Dataene består av bøker om estetikk, artikler funnet på diverse nettsider og elektroniske avisarkiv. Det har også blitt brukt stortingsmeldinger, plan- og bygningslov, veiledere etc.

På grunn av studie-/jobb- og familiesituasjon hadde vi ikke mulighet til å delta i bedriften over flere dager og det var heller ikke et tilbud fra bedriftens side. Derimot har vi hatt mailkorrespondanse med intervjuobjektene, samt et langt og grundig intervju foretatt på objektenes arbeidsplass. Besøket førte til et tydeligere inntrykk av hva byggesaksbehandling går ut på, og hvor langt digitaliseringen har kommet i virkeligheten.

2.3 Kvalitativt forskningsintervju

Vi har også benyttet oss av intervju som metode i vårt studie. Dette er midlertidig en liten del av vårt arbeide, og er gjort for å avdekke informasjon om emnet som vi ikke ville fått gjennom å bare benytte tekstkilder.

I følge Kvaale (Kvale, 1997) er formålet med kvalitativt intervju at interaksjonen mellom mennesker skal føre til produksjon av kunnskap. Det kvalitative forskningsintervjuet handler om interaksjon mellom personer, eller utveksling av synspunkter som er opptatt av det samme temaet. Slik kan det ved å bruke denne metoden oppstå et produksjonssted for kunnskap.

Slike intervju benyttes ofte når det er tema som ikke kan behandles ved hjelp av spørreundersøkelser og lignende. Dette er tilfelle i denne oppgaven. Å sende ut spørreskjema til alle ansatte ville ikke gitt informasjonen som trengtes. Ved å benytte både sekundærdata og dybdeintervju blir datagrunnlaget mer holdbart. En fordel med dybdeintervju er at det kan gi informasjon som respondenten ellers ikke ville fortalt på grunn av sensitivitet eller lignende (Kvaale 2001).

Den som blir intervjuet gir forskeren sin beskrivelse av sin livsverden og beskrivelse rundt tema. Før gjennomføring av forskningsintervju foretok vi en utvelgelse av informanter. Intervju med informantene kan enten være i grupper eller individuelle. Gruppeintervju blir ofte omtalt som fokusgrupper (Kvaale 2001). Vi intervjuet byggesaksbehandlerne Asbjørn Aas (sivilingeniør) og Are Evju (jurist) i Askim kommune.

Interaksjonen mellom forsker og informant må være best mulig slik at forskeren kan få mest mulig ut intervjuet som metode.

Det kvalitative intervjuet fortrinn er dets åpenhet. Det finnes ingen standardmetoder eller regler for en intervjuundersøkelse basert på ustandariserte, kvalitative intervjuer (Kvale, 1997).

Når en gjennomfører intervju i en forskningsprosess, er det tre ulike etiske retningslinjer å forholde seg til (Kvale, 1997). Først og fremst må informanten være inneforstått med at deltagelse er på frivillig basis og muligheten til å trekke seg når det måtte passe (informert samtykke). I tillegg må informanten informeres om at informasjonen forskeren mottar behandles slik at ingen andre skal ha tilgang og at forskeren ikke videreformidler opplysninger (konfidensialitet). I et anonymt intervju kan dette dreie seg om tillitt til anonymitet for informanten, og at ingenting skal kunne spores til informanten. Den siste etiske regelen handler om konsekvensene intervjuet vil ha for informanten. Forskeren må gjøre en vurdering på hvordan en deltakelse kan skade informanten eller om det eventuelt vil medføre noen fordeler for informanten.

For å forbedre analysen gjennom intervjuet, måtte vi på forhånd tenke grundig gjennom hva som manglet av informasjon. Vi fant lite litteratur om hvor langt kommunene var kommet i å digitalisere byggesaksbehandlingen, men fant mye om hvor langt man kunne ha kommet. Vi ville undersøke om hvordan den estetiske byggesaksbehandlingen foregikk, og hvordan saksbehandlerne så for seg en optimal fremtid.

Et dybdeintervju stiller store krav til intervjueren. Ved et enkelt intervju er det vanskelig å få til en debatt, det er noe enklere ved fokusgrupper. Allikevel må intervjuer stille de riktige spørsmålene og komme med riktige argumenter som kan få frem respondentens underliggende meninger (Selnes, 1999). Generelle intervjuguider ble gjennomgått for å kunne utføre intervjuet mest mulig profesjonelt. I tillegg la vi vekt på hvordan kroppsspråk og stemmebruk burde være.

Rollene ble fordelt slik at begge skulle være intervjuer mens Per Olav skulle i tillegg ta notater og sørge for lydopptak. Begge skulle stille eventuelle oppfølgingsspørsmål. Spørsmålene ligger vedlagt. Mange spørsmål som ble stilt var ikke planlagt og ble til som følger av en naturlig samtale mellom intervjuer og intervjuobjektene.

Intervjuet ble gjennomført i mai, på toppen av Askim rådhus. Respondenten fikk en muntlig introduksjon hvor formål, bakgrunn og gjennomføring ble beskrevet. Deretter startet intervjuer

med å stille spørsmål. Det ble benyttet båndopptaker, men stikkord ble notert underveis. For å få utdypet interessante svar, ble det også stilt mange uplanlagte spørsmål.

Dette viser fleksibiliteten til den kvalitative metoden. Intervjuets varighet var på cirka to timer.

2.4 Kildekritikk

Reliabilitet og validitet vurderes for å undersøke kvaliteten på forskningsdesignet som er valgt for å belyse problemstillingen. Her må blant annet påliteligheten og troverdigheten til oppgaven vurderes (Yin, 1994).

2.4.1 Reliabilitet

Når man undersøker hvorvidt datamaterialet i studie er pålitelig eller ikke – så undersøker man reliabiliteten. Dersom tilsvarende forskning bruker samme teoretiske verktøy, utfører like analyser og får samme resultat er reliabiliteten høy (Grønmo and Czuba, 2004). I vårt tilfelle, hvor vi arbeider med digitalisering av estetikk, så er det lite realistisk at noen andre gjennomfører et studie helt likt.

Bøkene, veiledere, planer, rettsdokumenter og artikler som er skrevet om estetikk og digitalisering er skrevet for et annet formål enn digitalisering av estetikk. Det vi har lest er basert på rettsavgjørelser, lover og forskrifter, slik at det er naturlig å tenke at reliabiliteten blir høy. Det samme gjelder materiale gitt til oss av intervjuobjektene. Vi anser at reliabiliteten på svarene de ga oss kan karakteriseres som svært høy.

2.4.2 Validitet

Validitet handler om gyldigheten til problemstillingen som skal studeres. Validiteten vil være høy dersom fremgangsmåten og datainnsamlingen skaffer data som er av relevans for problemstillingen (Grønmo and Czuba, 2004). For å kunne oppnå en høy validitet er høy reliabilitet en forutsetning. Dersom dataene ikke er pålitelige er de ikke gyldige for problemstillingen. Validitet deles ofte inn i intern og ekstern validitet.

2.4.3 Intern validitet

Intern validitet ser på forskerens evner og gjennomføringen av studiet (Grønmo and Czuba, 2004). Vi hadde ingen erfaring med å gjennomføre et studie som dette når vi begynte med oppgaven. Det har heller ikke vært mulighet til å hente inspirasjon fra andre lignende studier som er gjort om digitalisering av estetikk. Vår veileder skriver en doktorgrad hvor han belyser noe av det vi har skrevet om, men på grunnlag av at denne ikke er publisert, har vi heller ikke henvist til den, med unntak av to figurer.

Det har vært høy grad av selvstendig arbeid i gjennomføringen av dette studiet, men med bakgrunn i at vi ikke har gjort tilsvarende før, er det grunn til å si at validiteten til lav.

2.4.4 Ekstern validitet / overførbarhet

Ekstern validitet handler om i hvor stor grad funnene i oppgaven kan generaliseres og overføres til andre utvalg og situasjoner (Johannessen et al., 2016). Forskere stiller spørsmål ved i hvor stor grad et studie kan brukes i annen forskning. Mange forskere understreker likevel at de er interesserte i detaljene en får fra et enkelt studie og at teorien kan brukes til annen forskning (Johannessen et al., 2016). Vi har her tatt tak i et område som ikke har vært belyst tidligere, og vi håper at resultatene kan brukes av andre forskere for å bygge videre på våre funn.

3 Litteratur

3.1 Digitaliseringsprosessen

3.1.1 Hva er digitalisering?

Hva er digitalisering? Enkelt fortalt er digitalisering overgangen mellom en analog og papirbasert løsning til en digital løsning. Digitalisering er ikke noe nytt fenomen. Med fremkomsten av internett tidlig på 1990-tallet kunne flere dra nytte av digitalisering. Potensialet med digitalisering ble bredere og påvirket flere områder. (Zimmermann, 2016). Under World Economic Forum i Davos i 2016 definerte Klaus Schwab at vi er midt i den 4. industrielle revolusjonen, hvor digitale teknologier smelter sammen med fysiske, biologiske og økonomiske systemer (Seres, 2017) (Zimmermann, 2016)

Digitaliseringsrundskrivet H-07/17 (Rundskriv H-7/17, 2017) skriver de at digitalisering handler om å bruke teknologi til å fornye, forenkle og forbedre. Digitalisering vil også kunne tilby nye løsninger som blir mere effektive og pålitelige. Ved å tilby mer effektive og pålitelige løsninger vil dette også kunne bidra til verdiskapning både i offentlig og privat sektor.

Ine Skarrud rådgiver i Strategi- og utviklingsenheten i Bærum Kommune skrev (Skarrud, 2017) at digitalisering ikke bare handler om å benytte ny teknologi, men også måten vi jobbet på. Hvordan ny teknologi endrer arbeidspraksisen vår, at dette kan være med på å forenkle regelverket samt bidra til å fornye en gammel og tungvint forvaltningspraksis. Det dreier seg om en endring i bruk av IT som et støtteverktøy til å bli kjernen i organisasjonen (Sannes, 2016). Det handler om å utvikle og utnytte dagens teknologi.

«Digitalisering av offentlige tjenester og arbeidsprosesser er viktige for å gi bedre tjenester og en mer effektiv offentlig sektor» sier kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner i en pressemelding 08.10.2014 fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014)

3.1.2 Digitalisering av plan- og byggesakprosessen

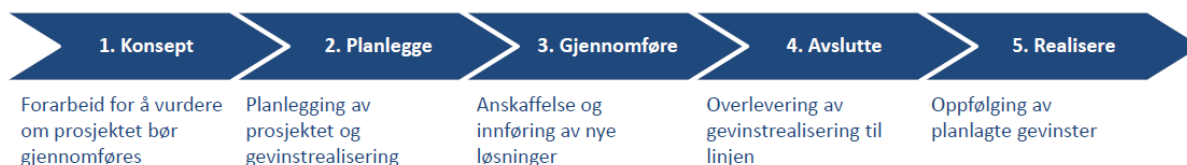
«Digitalisering av plan- og byggeprosessen vil skape en enklere hverdag for innbyggere, næringsliv og offentlig sektor» sier kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). Regjeringen, med Erna Solberg som statsminister, foreslo å bevilge 25 millioner kroner til digitalisering av plan- og byggeprosesser i statsbudsjettet for 2015. En rekke utredninger viser at digitalisering resulterer i gevinster, tabellen under viser gevinstrealiseringsplan fra Devoteam: (Devoteam, 2016)

	Gevinstområde	Besparelse
#1	Redusert tid til registrering av søknader i kommunen	14 årsverk/12 MNOK årlig
#2	Mindre ressursbruk til oppfølging av mangelfulle søknader	105 årsverk/89 MNOK årlig
#3	Mer effektiv veiledning til søkere	67,5 årsverk/57,4 MNOK årlig
#4	Redusert arbeid med oppdatering av matrikkelen	52 årsverk/44,2 MNOK årlig
#5	Mer effektive søknadsløsninger	150 årsverk/ 127,3MNOK årlig
#6	Reduksjon av portokostnader	22,3 MNOK årlig
	TOTALT	388,5 årsverk/352,2 MNOK årlig

Figur 1 Gevinstrealiseringsplan fra Devoteam (Pande-Rolfsen, 2017)

I følge en mulighetsstudie Devoteam har gjort for DiBK er det dokumentert store gevinster ved en overgang til digitalisering av byggesaksprosessen. De potensielle gevinstene på en digital saksgang kan være opp mot 1,5 milliarder kroner i kommunal sektor og 1 milliard kroner for næringen, dette er beregnet ut ifra en 15 års periode. (Norsk Kommunalteknisk Forening, 2017)

Fem faser når plan- og byggesaksområdet skal fornyes

Figur 2 Fem faser når plan- og byggesaksområdet skal fornyes (Pande-Rolfen, 2017)

3.1.3 eByggeSøknad

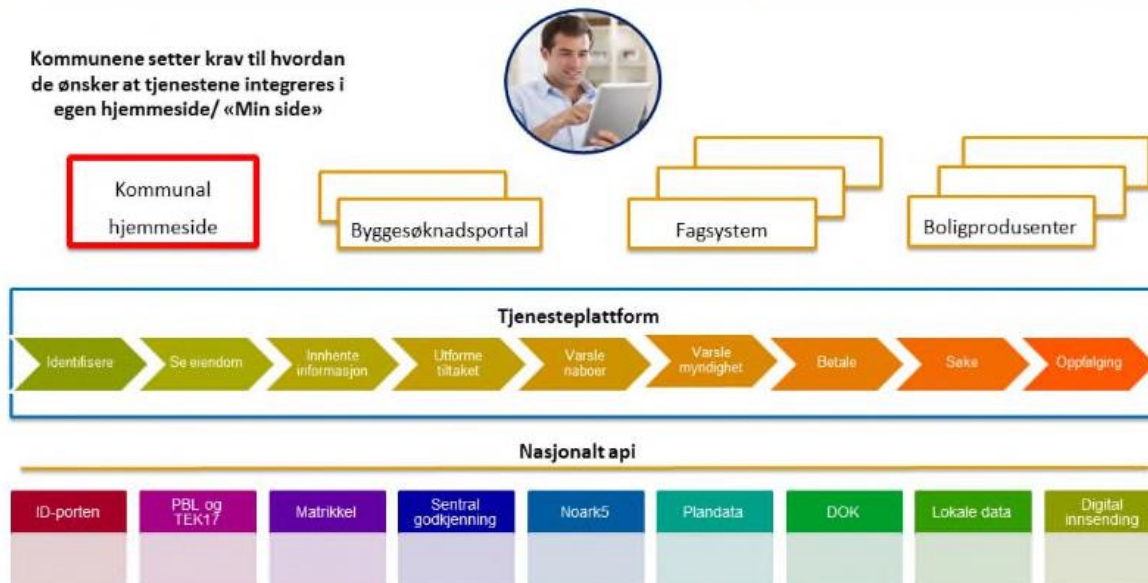
eByggeSøknad skal på sikt erstatte nåværende ByggSøk. eByggeSøknad er utviklet av KS KommIT der kravdokumenter er lagt som grunnlag for den digitale søknadsløsningen. Figuren under tar for seg de tjenestene denne løsningen skal tilby.

Figur 3 Oversikt over tjenester i byggesøknadsløsningen eByggesøknad (KSKommIT, 2015)

Målet med denne web-baserte byggesøknadsløsningen er at den kan gjøres tilgjengelig som en del av kommunens tjenesteportal eller integreres og tilpasses til dedikerte fagsystemer. eByggeSøknad vil tilby en mere veiledende søknadsprosess, der man får oversikt over valgene etter hvert som man tar de. På KSlæring sine hjemmesider er det skissert hvordan hele prosessen går for seg:

eByggeSøknad – tilbyr søker ulike kanaler/løsninger til å utforme søknaden

Figur 4 Søknadsprosessen i eByggeSøknad (KSKommIT, 2015)

3.1.4 ePlanSak

«ePlanSak er en nasjonal standard/veileder som setter krav til kommunale fagsystem/sakstøtte for den kommunale planprosessen» (Kommunesektorens organisasjon, 2017b)

ePlanSak tilhører steg 1-4 i verdikjeden i figuren under:

Figur 5 Arbeidet med å kartlegge dagens situasjon, behov og utfordringer tar utgangspunkt i åtte delprosesser (Kommunesektorens organisasjon, 2017b)

Om ePlanSak skal vi begrense oss med å nevne at hensikten er å effektivisere og forenkle kommunale planprosesser. Norske kommuner behandler i størrelsesorden 3-4000 arealplaner i året (Kommunesektorens organisasjon, 2017c) ePlanSak skal gjøre prosessene lik mellom kommunene for å gjøre informasjonen mer tilgjengelig for etterbruk. (Kommunesektorens organisasjon, 2017c)

3.1.5 eByggeSak

«eByggeSak er en nasjonal standard/veileder som setter krav til kommunale fagsystem/saksstøtte for kommunal byggesaksbehandling» (Kommunesektorens organisasjon, 2017a) eByggeSak er utviklet i samarbeid med kommunene, DiBK, Kartverket og SSB. Det er denne standarden som legges til grunn når fag- og sakssystemene skal utvikles til kommunal saksbehandling. Hensikten med denne standardiserte søknadsprosessen er at byggesaksbehandlingen skal effektiviseres og bli mere forutsigbar samtidig som saksbehandlingen blir lettere å etterprøve, dette fra saksbehandler til saksbehandler og fra kommune til kommune (KS DiBK NKF, 2018)

eByggeSak tilhører steg 7 i verdikjeden i figuren under:

Figur 6 Arbeidet med å kartlegge dagens situasjon, behov og utfordringer tar utgangspunkt i åtte delprosesser (Kommunesektorens organisasjon, 2017b)

DiBK nevner en del direkte og indirekte positive konsekvenser når det kommer til digitalisering:

1. Tilgang til dokumentasjon for relevante omgivende byggverk for tiltakshaver
2. Effektivisering av søkeprosess for tiltakshaver
3. Effektivisering av søkeprosess for saksbehandler
4. Lik behandling av byggesaker innen gjelden regelverk, plan- og reguleringsbestemmelser.
5. Redusert risiko for tiltakshaver.

(BuildingSMART Norge, 2015)

3.1.6 IFC-sjekk og BIM-validering

Når du i dag kan sende inn en digital byggesøknad, kan denne søknaden inneholde BIM-modeller. Her settes det videre krav til at disse må inneholde tilstrekkelig informasjon i henhold til SAK10. Det foretrukne filformatet er IFC som er et universelt åpent filformat til bruk

uavhengig av fagsystemer. IFC ble godkjent som lovlig arkivformat i Norsk arkivstandard (NOARK) fra 1.1.2018 (Riksarkivarens forskrift, 2017)

<https://test-bimvalbygg.dibk.no/> er en testmotor for validering av IFC filer mot Exchange requirement (ER) for rammesøknad, etttrinnsøknad og igangsettingssøknad. Det er tegningskravene pluss behov for matrikkelføring som er utgangspunkt for behovet ER og IFC skal dekke (DiBK, 2018).

Detaljeringsnivået er bestemt av §5-4 3. ledd bokstav m i SAK10, med tilhørende veileder fra DiBK.

Utforming av tiltaket skal vises på tegninger og plassering av tiltaket skal vises på situasjonsplan. Hva som skal vises på tegninger, detaljeringsgrad og målestokk, avhenger av tiltaket. Normalt vil det være tilstrekkelig med fasade-, snitt- og plantegninger utført i normal detaljeringsgrad og målestokk 1:100. Hovedmål på tiltaket må påføres planer og snitt. (DiBK, 2011)

3.1.7 Bygning-informasjons-modellering

I en fremtid hvor eventuelt pbl §29-2 blir endret til «..skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter», åpner muligheten for at den estetiske saksbehandlingen foregår som en automatisert regelsjekker i BIM.

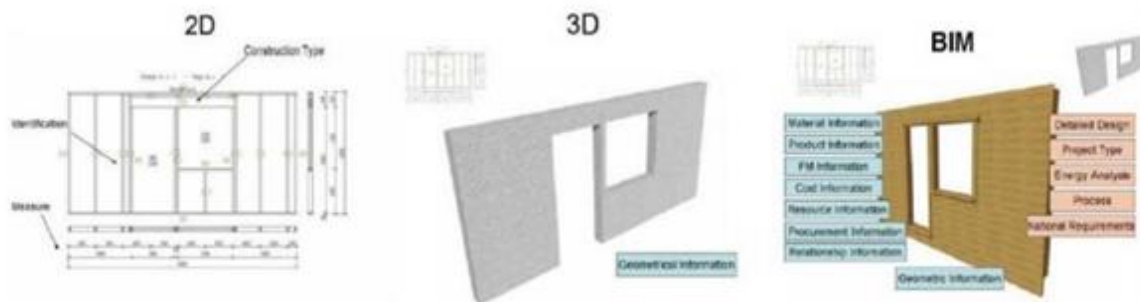
BIM er en forkortelse for Bygnings-Informasjons-Modell dersom det henvises til hva som produseres, og Bygnings-Informasjons-Modellering dersom det henvises til arbeidsprosessene som utføres. Bygninger og andre konstruksjoner med alle detaljer opprettes som objekter, som kan tildeles egenskaper, og som har relasjoner mellom seg (Eastman et al., 2011). I prosjekteringen av et bygg lages en 3D-simulering av bygget, med detaljert informasjon om for eksempel romskjema, areal og volumer, romnavn, typebetegnelser osv. Dersom et objekt i bygget endres, viser BIM som program hvordan dette påvirker relasjonen til andre objekter.

I praksis kan dette bety at prosjektleder (eksempelvis arkitekt) i begynnelsen av et prosjekt, utarbeider en datamodell av bygget i 3D som inneholder informasjon om egenskaper som rom, romnummer, romnavn, romskjema, areal og andre egenskaper som gulv, vegger, dører, tak, vinduer og lignende. Modellen kan deretter sendes videre til rådgivere for hvert enkelt fag, og

alle modellene kan videre legges sammen til en modell av bygget som er komplett. Når modellen har kommet tilbake fra alle fag, kan den visualiseres i 3D, noe som forenkler oppgaven til prosjekterende å identifisere feil ved modellen, i forhold til bruk av en vanlig 2D-tegning (Moen and Moland, 2010).

Den endelige tegningen kan sendes til saksbehandling, som vil være en skytjeneste hvor IFC-filen går gjennom en automatisert regelsjekker og gir i løpet av sekunder tilbakemelding på den estetiske vurderingen.

Skissen nedenfor illustrerer forskjellene i informasjonsnivået mellom 2D, 3D og BIM. Her kommer det tydelig frem at BIM har vesentlig mer informasjonsinnhold enn en ren 3D-modell (Aarseth, 2015).

Figur 7 Forskjell i informasjonsnivå mellom 2d, 3d og BIM (Aarseth, 2015)

En BIM-modell skiller seg vesentlig fra en 3D-modell, selv om de kan se like ut på papiret. Forskjellen er når i prosessen man utfører prosjekteringen og detaljeringen av bygget. Ved bruk av en vanlig 3D-modell så oppdateres modellen parallelt med byggeprosjektets fremdrift. BIM søker å flytte hele prosjekteringsfasen tidligere i byggeprosessen. På den måten kan man utføre kollisjonskontroller mellom fag, hente ut mengder, estimere kostnader, avklare bygningsmessige løsninger etc, og alt dette før man har påbegynt byggeprosessen.

BIM-modeller skiller seg også fra 3D-modeller ved at de er objektorienterte modeller, med mange objekter med tilhørende parametere som innehar informasjon om alt mulig. Dette i motsetning til en 3D-modell som kun er 3D data med noen få objekt attributter. For en digital regelsjekker i BIM kan dette bety at for å opprettholde for eksempel byggeskikk i et område, så må det digitaliseres alle husene i området sine detaljer. Og dersom da et nytt tiltak bryter

med disse objektene, så blir det generert i en rapport – automatisk. Da må prosjekterende endre tegningene.

BIM er et relativt nytt verktøy, og for å lykkes med å bruke det så kreves det god implementering og gode opplæringsplaner innad i bedriftene som skal bruke det. Her er det viktig at de ansatte ser tydelig de fordelene verktøyet medfører, og at de knytter eierskap til det. Det er også viktig at arbeidsrollene er tydelige. For saksbehandlers side så må den estetiske regelsjekkeren lages, og for å kunne få til det så må all informasjon om alle hus i nærheten legges inn. Det å legge inn alle eksisterende hus i dag er ifølge Asbjørn Aas en så uoverkommelig stor jobb, at det ikke på noe som helst måte kan forsvares å ta denne jobben.

Men BIM er relativt nytt. Da jernbanen ble introdusert i England fikk man ikke kjøre fortere enn en hest, ellers kunne man bli gal. Slik hadde vi det med mobilen, og slik har vi det med BIM i byggebransjen.

Hvorvidt BIM vil implementeres i et byggeprosjekt avhenger i stor grad av vilje til å bruke BIM, og kunnskapen om BIM. Bruken av verktøyet krever en endringsvilje, og at deltakerne er klare over fordelene korrekt bruk innehar.

Stortingsmelding 28

Stortingsmeldingen som vi har referert til flere ganger har altså klare mål og visjoner for hvordan byggenæringen skal forholde seg til endringene som skjer i byggesektoren. Meldingens hovedpoeng er at kunnskapsnivået innad i byggenæringen må heves, og dette skal gjøres med hjelp fra offentlige tiltak. Meldingen ønsker å systematisere etter- og videreutdanningen i byggebransjen i tillegg til å rette fokus mot kursing og programmer som skal fremme miljøvennlighet og energieffektivitet.

Den omtaler også fremtidsrettet bygningspolitikk. Bygg er et grunnleggende gode, og gode bygg er en forutsetning for et velfungerende samfunn. Regjeringen ønsker derfor en velfungerende byggsektor. Det offentlige kjøper årlig inn omfattende tjenester for å kunne utvikle sin bygningsmasse. I kapittel 7 i stortingsmeldingen sies det at innkjøpskompetansen skal styrkes og at regjeringen skal yte tettere oppfølging av offentlige instanser ved bygganskaffelser. Stikkord her er levetidsplanlegging og totalkostnader. Det antydes at

livsløpsplanlegging skal formaliseres i avgjørelsesprosesser, og at det skal utvikles nye kontraktsformer som sikrer livsløpsperspektiv.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) vil ha åpenBIM for å

- effektivisere plan- og reguleringsprosesser
- øke kvalitet på bygg og bedre samhandling mellom alle aktører

ÅpenBIM er integrert del av Direktoratet for byggkvalitet (DiBK) prosjekter:

- ByggNett – samhandlingsportal
- ByggEnkelt – forenklet søknad, også med digital modell

Stortingsmeldingen fremhever først og fremst at bygg i framtiden må være bedre enn de byggene vi har i dag, og meldingen viser til fire satsningsområder som skal sørge for nettopp dette (Meld.St. nr. 28 (2011 - 12), 2012). For det første må det bygges smartere bygg med bedre kvalitet. Og BIM kommer inn allerede her. Smartere bygg skal gjennomføres ved bruk av ny informasjonsteknologi hvor regjeringen ønsker en mer kostnadseffektiv byggenæring som leverer bygg med riktig kvalitet. For å kunne gjennomføre dette må de igangsette tiltak for å redusere byggefeil, bedre arkitekturen, bedre klimatilpassede bygg, i tillegg til å bygge sunnere hus med bedre inn klima. BA-bransjen må begynne å bruke BIM på best mulig måte. Meldingen påpeker at staten må gå foran som et godt eksempel og de må være pådrivere for utviklingen innad i byggenæringen.

Andre satsingspunkt i meldingen viser til at bygg i framtiden bør bruke betraktelig mindre energi (Meld.St. nr. 28 (2011 - 12), 2012). Både nye og eksisterende bygg bør bli mer energieffektive enn de er i dag. For å håndheve dette ønsker regjeringen strengere energikrav i tillegg til flere kompetanse- og tilskuddsordninger til bygging av energieffektive boliger. Meldingen erkjenner at bygningsregelverket er for omfattende og komplisert slik det er i dag, så tredje satsingspunkt går ut på at regjeringen ønsker å sette i gang med et forenklingsarbeid som skal gjøre byggesaksprosessen enklere, samtidig som viktige samfunnshensyn blir ivaretatt.

For å sørge for mindre avstand mellom kravene som stilles i de byggtekniske forskriftene og den kompetansen mange håndverkere innehar må nye metoder utvikles og kunnskapen må

settes i drift i hele næringen. For at dette skal være gjennomførbart må hele næringen engasjere seg, fra de som planlegger til de som bygger og ikke minst til de som ender opp med å drifte bygget. For å nå målene som blir satt i forskriftene påpeker stortingsmeldingen at byggenæringen er avhengig av et kollektivt kompetanseløft. BA-bransjen må arbeide samstemt i BIM.

3.2 Estetikk

3.2.1 Estetikk som begrep

Estetikk kommer fra det greske ordet aisthesis, αἴσθησις, (fremmedord.org, 2013) som betyr «sansekunnskap» eller «oppfatning»

I følge det store norske leksikon er estetikk «tradisjonelt det området av filosofien som undersøker grunnlaget og lovene for det skjønne i kunsten og naturen» (LEKSIKON, 2018). Det gjelder våre sansede opplevelser (De Vibe, 1997) det vi oppfatter som vakkert eller verdifullt. I denne oppgaven knytter vi estetikken opp mot bygninger, konstruksjoner og anlegg.

I estetiske retningslinjer for Fornebu heter det «*Området skal utvikles i et langsiktig perspektiv slik at hensynet til kultur, miljø, arkitektur og kvalitet ivaretas. Kvalitet og krav til estetikk skal prege utviklingen av området.*» (Bærum kommune, 2001). Mange av kommuner i Norge har utviklet sine lokale estetikkveiledere (NOU 2003: 24, 2003), der estetikk og byggeskikk er lokalt forankret.

Det har blitt stilt krav til estetikk fra den første bygningsloven fra 1924, men estetikk har vært viktig fra før vi fikk en landsomfattende bygningslov. «*at bevirke, at Bygningsmaaden, saavidt mulig, ikke aldeles fornærmer Publikums æstetiske sans*» Christianias Bygningslov av 1827 (Bakken, 2017).

I Kommunal- og arbeidsdepartementets rundskriv H-7/97 om de nye estetikk-bestemmelsene i plan- og bygningsloven avgrenses estetikkbegrepet til å gjelde «visuelle kvaliteter i byggverk og omgivelser». (Rundskriv H-7/97, 1997) Mens i veilederen for «Estetikk i statlige bygg og

anlegg» beskriver estetisk kvalitet som «det som handler om egenskaper og kjennetegn ved tiltak som ”taler til” våre sanser og følelser» (Administrasjonsdepartementet et al., 1996).

Ulike deler av loven benytter ulike begrepskonstellasjoner som sikter til det samme:

Alminneligdel	Kap. 1 – 2	Estetisk utforming
Plandel	Kap. 3 – 14	Estetikk/forming/utforming
Gjennomføringsdel	Kap. 15 – 19	Utforming
Byggesaksdel	Kap. 20 – 31	Arkitektonisk utforming/visuelle kvaliteter
Håndhevings- og gebyrregler	Kap. 32 – 33	Estetikk ikke omtalt
Sluttbestemmelser	Kap. 34 – 35	Estetikk ikke omtalt

Figur 8 Hentet fra foredrag Eskild Narum Bakken holdt om «Digitalisering av estetikkbestemmelser effektive plan- og byggesaksprosesser via regelsjekk og delautomatisert byggesaksbehandling» (Bakken, 2015)

Estetikkterminologi i Plan- og bygningsloven:

- Estetisk utforming (§ 1-1 lovens formål)
- God forming av bygde omgivelser (§ 3-1 Oppgaver og hensyn i planlegging etter loven)
- Estetikk (§ 11-9 Generelle bestemmelser til kommuneplanenes arealdel)
- Estetiske krav (§ 12-7 bestemmelser i reguleringsplan)
- Arkitektonisk utforming (§ 29-1 Utforming av tiltak)
- Visuelle kvaliteter (§ 29-2 Visuelle kvaliteter)
- Arkitektonisk verdi (§ 31-1 Ivaretagelse av kulturell verdi ved arbeid på eksisterende byggverk)
- Fysisk utforming (§ 11-10 Bestemmelser til arealformål)
- Utforming av bygninger (§ 11-11 Bestemmelser til arealformål)
- Utforming, herunder estetiske krav (§ 12-7 Bestemmelser i reguleringsplan)
- Bygningers utforming (§ 17-3 Avtalens innhold, i kap. 17 Utbyggingsavtaler)
- Uteareal på tomte skal gjennom størrelse, utforming og beliggenhet m.v... (§ 28-7 den ubebygde del av tomte)

(Bakken, 2017)

Som vi ser så er begrepene rundt temaet estetikk er ofte mange og sammensatte. Ord som blir brukt er ofte byggeskikk, arkitektur og byggekunst. (De Vibe, 1997)

Dr Philos Thomas Thiis-Evensen sa i sitt foredrag "Om metodevalg og prinsipper i forbindelse med estetisk planlegging" (Rundskriv H-20/89, 1989)

«Estetikk er et vanskelig begrep. Vi tenker gjerne på det som noe subjektivt, noe relativt, noe som har med smak og behag å gjøre, noe som det er vanskelig å enes om. Men hvis estetikk skal være et anvendelig begrep i forbindelse med planlegging, må vi se på estetikk som et objektivt fenomen» (Rundskriv H-20/89, 1989)

3.2.2 Vurdering av estetikk

I Estetikk i Plan- og byggesaker: veileder utviklet av kommunal- og arbeidsdepartementet og Miljødepartementet i 1997 er det beskrevet «Viktige elementer for vurdering av estetikk» (De Vibe, 1997). Det står i veilederen «Ved å kjenne disse elementene vil det være enklere å strukturere diskusjonen om hvorvidt konkrete arealplaner og byggeprosjekter tilfredsstiller lovens krav om god estetisk utforming. Det vil også gjøre det lettere å vite når fagfolk med særlig kompetanse bør trekkes inn» (De Vibe, 1997)

- Landskap, tomtstruktur og bebyggelsesstruktur:

Dette dekker overordnede elementer. Landskap dekker både natur- og kulturlandskap. Det avgjør landskapets egenskaper som geologi, vegetasjon og vann. Bestående av både naturlig- og menneskelig påvirket urbant landskap. Tomtstrukturen er et geometrisk mønster av tomteinndelingen, denne danner rammene for organiseringen og utformingen av bebyggelsesstrukturen. Som igjen tar for seg hvordan bygninger er plassert i forhold til hverandre, samt plassering i forhold til blant annet grøntareal, infrastruktur og vassdrag. (De Vibe, 1997) (Bakken et al., 2014)

- Terreng, landskaps- og byrom, veger og gater, uteareal og byggverk:

Her dekkes detaljelementer for det konkrete tiltaket. Terrenget definerer helt klare premisser på tiltakets plassering og utforming på tomten. Landskaps- og byrom tar for seg de tredimensjonale uterom som tiltaket skaper. Veger har ofte en fri form som følger landskapet mot gatene som ofte har en symmetrisk profil. Utearealet dekker arealene rundt bygninger, både private og offentlige arealer. Samspillet mellom tiltaket og utearealet er avgjørende med tanke på tiltakets visuelle kvaliteter. (De Vibe, 1997)

- Volumet er kroppen på tiltaket og bestemmer ofte hvordan det visuelt passer inn med omgivelsene. Fasade og tak dekker volumet utvending og fremmer tiltakets egenart. Taket utgjør ofte tiltakets 5. fasade. Gesims og takoppbygg er to viktige estetiske uttrykk. Materialvalg og farger er med på å gi tiltaket en visuell karakter. Siste elementet er viktig for det estetiske uttrykket ved en bygning

3.2.3 Nasjonale veiledere i forbindelse med byggesaksreform og 90-tallets estetiksatsning

1989: Rundskriv H-20/89: Veiledning om bruken plan- og bygningslovens bestemmelser om bebyggelsens utseende - særlige plan- og bygningslovens §74 nr. 2 (Rundskriv H-20/89, 1989)

Dette rundskriveter et ledd i arbeidet med å få til en veileder om plan- og bygningslovens bestemmelser (Rundskriv H-20/89, 1989)

1996: Estetikk i statlige bygg og anlegg.

Dette er en svært ambisiøs og den mest gjennomarbeidede offentlige publikasjon om arkitektonisk estetikk.

1997: Rundskriv H-7/97: Om endringer av estetikkbestemmelser i plan- og bygningsloven:

I dette rundskrivet vil Kommunal- og arbeidsdepartementet og Miljøverndepartementet informere om endringer i plan- og bygningsloven for sikring av estetisk kvalitet, §§ 2, 20-1 og 74 nr 2. (Rundskriv H-7/97, 1997)

1997: Byggforsk 321.011 Vurdering av byggeskikk med byggeskikksirkelen.

Ved prosjektering av tiltak og håndheving av plan- og bygningsloven har Byggforsk utviklet byggeskikksirkelen som et hjelpemiddel. (SINTEF Byggforsk, 1997) «*Prosjektet har ikke hatt som mål å utvikle handlingsplaner i seg selv, men bare strukturen for dem.*» (SINTEF Byggforsk, 2011)

1997: Estetikk i plan- og byggesaker

«Veilederen vil først og fremst gi saksbehandlere i kommuner, fylkeskommuner og statlige sektormyndigheter en oversikt over verktøy for å ivareta estetiske hensyn i plan- og byggesaksbehandlinger. Den kan også være til nytte for private utbyggere» (Byggeskikknøkkelen, 2018).

1999: Mitt hus er din utsikt – God byggeskikk for hus og land – «hva, hvorfor og hvordan»

Boka har som formål å holde debatten om god byggeskikk levende. Det skal lønne seg å satse på god byggeskikk. Det er et viktig ledd i utviklingen av by- og tettsteder. Det er med å på å skape trivsel og tilhørighet. (Schmidt and Wilhjelm, 1998).

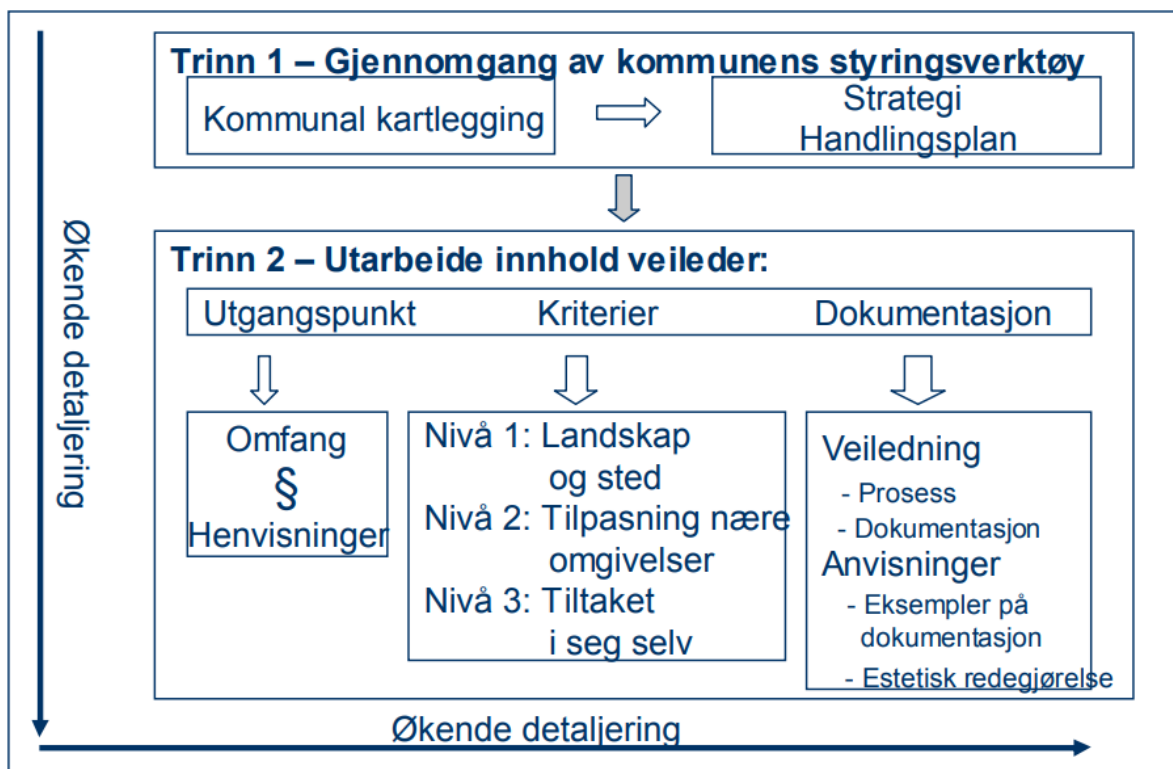
2011: Byggeskikknøkkelen: Sintef Byggforsk Prosjektrapport 77.

Denne prosjektrapporten har hatt som mål å utforme en struktur og beskrive prosessen for å utvikle et verktøy for estetisk utvikling lokalt. (SINTEF Byggforsk, 2011)

2012: T-1512 Lys på stedet

«Målet for denne veilederen er å vekke interesse for bruk av utendørsbelysning i utvikling av norske byer og tettsteder, og i energi- og klimaarbeid. Samtidig ønsker vi å inspirere kommunene til å lage gode lysplaner og gjennomføre konkrete prosjekter» (Kråkevik, 2012)

I 2006 finansierte Husbanken et forprosjekt «Hjelp til utvikling av mal Byggeskikkveileder» Formålet var grunnlaget for Husbankens utvikling av Mal for byggeskikkveileder. (SINTEF Byggforsk, 2011)

Figur 9 Modellen gir en oversikt over hvordan anbefalingene for kommunene er lagt opp (Ovesen and Øyen, 2006)

3.2.4 Forståelse og anvendelse av estetikkbegrepet i offentlige dokumenter

I rundskriv H-07/97 Om endringer av estetikkbestemmelser i plan- og bygningsloven 1.2 definerer regjeringen begrepet estetikk som de visuelle kvaliteter i byggverk og fysiske omgivelser. «Med «byggverk» menes i tillegg til bygninger også tekniske anlegg si f.eks. veger, bruer og massetak. Begrepet «fysiske omgivelser» dekker alle typer områder fra urbane bygde omgivelser til landskap med forskjellige typer naturgrunnlag.» (Rundskriv H-7/97, 1997)

I stortingsmelding nr. 61 (1991-1992) «Kultur i tiden» «drøftes våre fysiske omgivelser i en kulturpolitisk sammenheng. Det pekes på at arkitekturen og omgivelsens utforming er med på å gi samfunnet identitet. Dette er en sentral del av den kulturarven vi overlater til kommende generasjoner. De fysiske omgivelsene spiller en viktig rolle for vår hverdag både i byer, tettsteder og i natur-/kulturlandskapet.» (St.meld. nr. 61 (1991 - 92), 1992) (Bakken et al., 2014)

I stortingsmelding nr. 33 (1992-1993) «By og land – hand i hand» «påpekes behovet for å bedre kvaliteten å bedre de fysiske omgivelsene i kommunenes tettsteder som et virkemiddel for å øke kommunes næringsmessige konkurranseevne.» (St.meld. nr. 33 (1992 - 93), 1993) (Bakken et al., 2014)

I stortingsmelding nr. 31 (1992-1993) «Den regionale planleggingen og arealpolitikken» «påpekes behovet for å utvikle vakre og funksjonelle byer/tettsteder hvor styrking av eksisterende verdier gjennom fortetting og estetisk god utforming av enkeltanlegg og helhet er viktig.» (St.meld. nr. 31 (1992 - 93), 1993) (Bakken et al., 2014)

3.2.5 Estetikk som agenda

Den estetiske vurderingen i kommunene er et vanskeligere tema. Veldig få kommuner har ansatte med kompetanse runde estetikk. Kun de største kommunene har en arkitekt som har faglig kompetanse på dette området, se figur 10.

Prosjektrapport 381, Forsterket fokus på estetikk?, laget av Byggforsk, har gjennomført en survey av 150 kommuner der 100 kommuner svarte. (SINTEF Byggforsk, 2005) Den har undersøkt på hvilken måte estetikk har vært satt på den politiske dagsorden. Der svarer 59 av kommunene (60 %) at estetikk blir satt på dagsorden gjennom behandling av planer, tiltak og klager. Temaet har vært tatt opp i politiske møter i 28 kommuner (29 %), men bare 15 kommuner viser til at estetikk har vært et tema i den offentlige debatten. 39 av kommuner (40 %) har estetikk i liten grad vært et tema på den politiske dagsorden. (SINTEF Byggforsk, 2005)

Kompetanse i planseksjonene	Små kommuner		Mellomstore kommuner		Store kommuner		Alle
	Har	Har ikke	Har	Har ikke	Har	Har ikke	
Sivilarkitekt	2	51	7	33	7	0	100
Sivilingeniør	10	43	13	27	7	0	100
Ingeniør	42	11	32	8	5	2	100
Teknikker	5	48	3	37	2	5	100
Jordskifte kandidat	11	42	7	33	5	2	100
Praksisbasert	4	49	7	33	2	5	100
Annet	9	44	7	33	3	4	100

Figur 10 Diagram som viser fordeling av kompetanser i planseksjonene, fordelt etter kommunestørrelse. Alle tall er absolutte tall (N=100) (SINTEF Byggforsk, 2005)

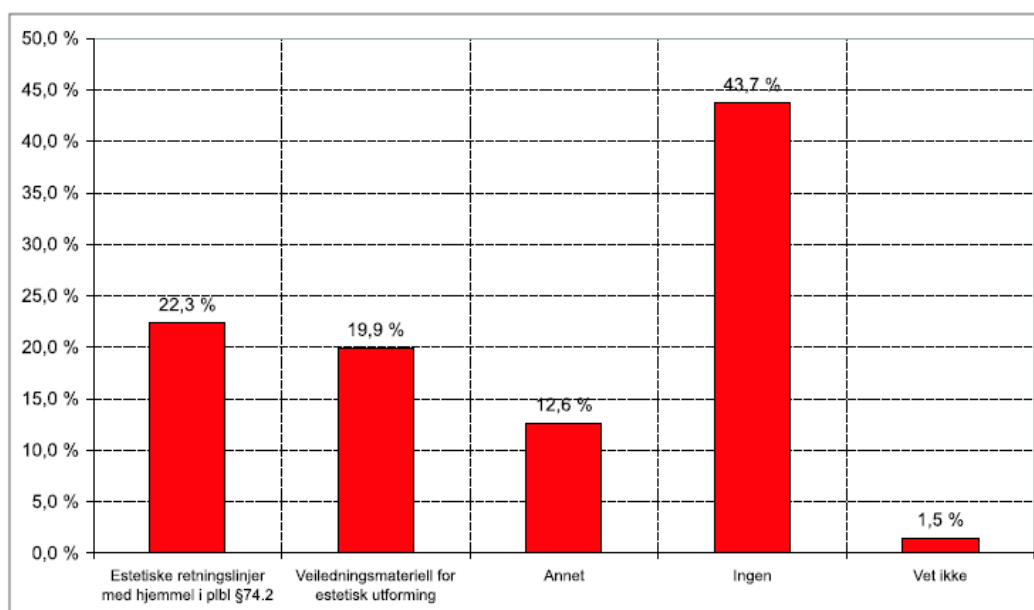
Om det er behov for ytterlige kompetanse på estetikk enn det kommunene selv har, er det vanligst å hente hjelp fra fylkeskommunen. 52 av kommunen har svart dette, mens 35 kommuner sier de bruker private konsulenter. (SINTEF Byggforsk, 2005)

I NIBR-rapport 2004:21 Byggesaksreformen - kvalitet gjennom papirflommen? Ble kommunene spurt om byggesaksreformen har medført endringer i deres arbeid med estetikk.

Her er det nær 80 prosent av de spurte som oppgir at endringen dreier seg om en økt bevissthet om estetikk. 30 prosent av kommunene oppgir å ha utarbeidet egne retningslinjer for estetikk, mens bare 6 prosent sier de har ansatt flere arkitekter.

88 kommuner av de som har endret sitt arbeid med estetikk, som følge av byggesaksreformen, mener at dette har ført til at bygningene blir bedre tilpasset omgivelsene. (NIBR-rapport 2004:21, 2004)

En undersøkelse i NOU 2003:24 Mer effektiv bygningslovgivning viser det seg at 22,3 % av kommunene har estetiske retningslinjer i hjemmel i plan- og bygningsloven §74.2. 19,9 % har veiledningsmaterieell for estetisk utforming og 12,6 % har andre estetiske retningslinjer. 44 % av kommunene har ingen retningslinjer for estetisk utforming (NOU 2003: 24, 2003) Se figur 10. Videre sier undersøkelsen at 83 % av de som svarer at de har estetiske retningslinjer bruker disse i praksis, mens 15 % bruker ikke de estetiske retningslinjene.

Figur 11 Hvilke retningslinjer for estetisk utforming har kommunen? (NOU 2003: 24, 2003)

Oversikt over estetiske høydepunkt i norsk plan- og bygningslovshistorie:

Tidlig bygningslovgivning t.o.m. 1960 – tallet: Estetikkbestemmelser integrert fra start			
ÅR	HENDELSE	TEMA	PUBLIKASJON
1818-1904	Bygningslover for de tre store byene pga. økt byggeaktivitet og reguleringsbehov. Flere lover for mindre byer og tettsteder. Brannen i Ålesund forårsaker Murtvangsloven.	Estetiske hensyn grunnleggende i lovverket: «At bevirke, at Bygningsmaaden, saavidt muligt, ikke aldeles fornærmer Publicums æstetiske sands». Enkeltpragrafer er preget av kombinasjonsbestemmelser som omfatter funksjonskrav, ytelseskrav og konkrete løsninger for flere hensyn samtidig; både estetikk, brann, konstruksjon, trafikk og helse. Ufravikelige materialkrav (mur) og formale kravspesifikasjoner preger estetiske bestemmelser.	<i>Bygningslover for Christiania (1818/ 1827/ 1842) Bergen (1830) og Trondheim (1845). 1845: Lov angaaende Bygningsvæsenet. 1896: Lov om Bygningsvæsenet. 1904: Murtvangsloven.</i>
1924	<i>Lov om bygningsvesenet – felles lov for byer og tettsteder</i>	«Skjønnhetsparagrafen» introduseres. Fortsatt estetiske angivelser i alminnelige bestemmelser. Disse er fortsatt kombinasjonsbestemmelser, men nå med spesifikke angivelser som eksplisitt synliggjør estetiske hensyn.	<i>Lov om bygningsvesenet § 124 nr. 1 samt §§ 65, 66, 67, 71, 72 og 73 m.fl.</i>
1965	<i>Bygningsloven – den første landsdekkende bygningslov. Byggeforskrifter er introdusert, omhandler alle hovedhensyn i lovverket unntatt estetikk.</i>	Introduksjon av den klassiske «skjønnhetsparagrafen» på folkemunne, i stor grad en videreføring av estetikkbestemmelser fra 1924. Estetikk er behandlet i lovens forarbeider. Estetiske forhold berøres av flere paragrafer. Lovteksten er mer funksjonsbasert enn før, kravspesifikasjoner er flyttet til forskrifter, standarder og kommunalt planverk.	<i>Bygningsloven § 74 nr. 2 samt §§ 70, 78, 79, 92 og 107. Byggeforskriften av 1969.</i>

1970 – tall: Innvendinger mot «skjønnhetsparagrafen»			
ÅR	HENDELSE	TEMA	PUBLIKASJON
1976	Utredning om <i>Forenklinger i byggesaksbehandlingen</i>	Forenklingsutvalget foreslår å fjerne skjønnhetsparagrafen.	<i>NOU 1976:27</i>
1977	Departementet går imot forenklingsutvalget	Sterke innvendinger mot fjerning av skjønnhetsparagrafen. Den ble opprettholdt, men innskjerpet; skulle kun anvendes der det var fastsatt i kommunal vedtekt.	<i>Ot.Prp.Nr.63 (1976-77)</i>

1978	Stortingskomiteen befester skjønnhetsparagrafen	Understreker betydningen av at bygningsmyndighetene har hjemmel til å gripe inn overfor byggverk som strider rimelige skjønnhetshensyn. Restriktiv tolkning av skjønnhetsparagrafen opprettholdes, men estetikk befestes på dagsordenen.	<i>Innst.O.Nr.24 (1977-78)</i>
------	---	--	--------------------------------

1980 – tall: Estetikkbestemmelser videreføres, statlig veiledning om anvendelse			
ÅR	HENDELSE	TEMA	PUBLIKASJON
1985	Byggesaksutvalget befester skjønnhetsparagrafen	Problemer ved skjønnhetsparagrafen omtales, men man ønsker likevel å opprettholde den uendret.	<i>NOU 1985:13</i>
1985	Den første integrerte Plan- og bygningslov	Skjønnhetsparagrafen videreføres fra forrige lov. Ingen vesentlige endringer i estetikkbestemmelsene.	<i>Plan- og bygningsloven av 1985</i>
1989	Statlig rundskriv om estetikkbestemmelsene	Man ønsket å avhjelpe tolkningsproblemer og stimulere til bedre bruk av skjønnhetsparagrafen.	<i>Rundskriv H-20/89</i>

1990 – tall: Lovreform med prioritering av estetikk – utvidede bestemmelser og mer veiledningsmateriell			
ÅR	HENDELSE	TEMA	PUBLIKASJON
1995	Stortingskomiteen styrker estetikkbestemmelsene i lovreform	Man ønsket å integrere estetisk utforming i lovens krav til kvalitet, og sikre estetisk kvalitet både i enkelttiltak og i kommunal planlegging.	<i>Innst. O.Nr.37 (1994-95)</i>
1996	Interdepartemental estetikkveileder for statens byggeaktivitet	Ambisiøs og toneangivende veileder, ble også anbefalt for byggenæringen generelt, ikke bare for staten.	<i>Estetikk i statlige bygg og anlegg</i>
1997	Lovreform («Byggesaksreformen»)	Estetikk tas inn i formålsparagrafen og i plandelen, skjønnhetsparagrafen utfylles med positive kvalitetskrav. Adgang til å utarbeide kommunale, juridisk bindende estetiske retningslinjer.	<i>Plan- og bygningsloven</i>
1997	Statlig rundskriv om estetikkbestemmelsene	Redskap for å sikre estetisk kvalitet i plan- og byggesaker, erstattet deler av <i>H-20/89</i> og befestet offentlig satsing på estetisk kvalitet.	<i>Rundskriv H-7/97</i>

1997	Interdepartemental estetikkveileder	Fokus på bruk av estetikkbestemmelsene i konkret saksbehandling.	<i>Estetikk i Plan- og byggesaker</i>
1997	Byggeskikksirkelen	Redskap for systematisk og konsekvent bruk av skjønnhetsparagrafen i saksbehandling	<i>Byggforskblad 321.011</i>

2000 – tall: Ny Pbl, forenkling og begrensning av estetikkbestemmelsene			
ÅR	HENDELSE	TEMA	PUBLIKASJON
2005-2009	4 estetikkrelevante lovforberedende arbeider til ny Plan- og bygningslov	Lovforberedelsene understreker betydningen av estetiske hensyn, men foreslår endringer i lovstruktur, lovtekst og regelverk.	<i>Ot.Prp.Nr.32 (2007-08) Ot.Prp.Nr 45 (2007-08) NOU 2005:12 Innst. O.Nr.50 (2008-09)</i>
2008-2009	Ny Plan- og bygningslov	Skjønnhetsparagrafen endres og forenkles, spesifikasjoner om rimelige skjønnhetshensyn og skjæmmende farger tas ut. Ny terminologi; visuelle kvaliteter erstatter estetikk, og arkitektur blir overordnet begrep. Adgang til å utarbeide kommunale, juridisk bindende estetiske retningslinjer fjernes, retningslinjer henvises til planverket.	<i>Plan- og bygningsloven av 2008</i>
2011	Byggeskikknøkkelen	Oppgradering av Byggeskikksirkelen (1997) fra Husbanken og SINTEF – tilpasset nye byggeregler og digitalisering av byggesaksbehandlingen. Foreløpig begrenset utbredelse – relansert 2015.	<i>Byggeskikknøkkelen, digital plattform på Husbankens nettside, senere overført til DiBK</i>

Figur 12 Estetikkbestemmelser i norsk plan- og bygningslovshistorie – strategiske hendelser (Bakken, 2017).

3.2.6 Granneloven

De rettslige forholdene mellom naboer er dekket av naboloven, Lov om retthøve mellom grannar LOV-1961-06-16-15. Loven gjelder så langt ikke annet følger av avtale eller særlige rettsforhold. Naboer kan således inngå avtaler seg imellom om annet enn det som står i loven.

Den viktigste paragrafen i Granneloven er §2:

Ingen må ha, gjera eller setja i verk noko som urimeleg eller uturvande er til skade eller ulempe på granneeigedom. Inn under ulempe går òg at noko må reknast for farleg.
(Granelova, 1961).

Denne paragrafen skal dekke de fleste konflikter mellom naboer, dermed er lovteksten generell. Dette for å overlate til en domstol å sette grenser i de konkrete saker.

Så tidlig som den 27. mai 1887 ble den første naboloven vedtatt. Det står skrevet i § 12 granneloven av 1887:

Ingen maa uden Naboens Samtykke eller anden særlig Adkomst anbringe indretning, have Oplag eller drive Virksomhed, som volder Naboen usædvanlig eller upaaregnelig Ulempe... (NUT 1957:3 Rådsegn 2, 1957).

Som vi ser så er ikke den gjeldene granneloven fra 1961 noe nytt, men bygger i stor grad på granneloven fra 1887.

Tålegrensen er et sentralt begrep i granneloven. Typiske ulemper som tap av utsikt eller lysforhold, økt innsyn og innbygning er noe av det som naboer blir utsatt for. Naboer må akseptere en god del, men tålegrensen er passert når man er påført en skade eller ulempe som er urimelig eller unødvendig. I plan- og bygningsloven er naboens rettigheter ivaretatt i §21-3. Der den enkelte nabo skal gjennom et nabovarsel få anledning til å ivareta sine interesser, men hensynet til naboer er implisitt ivaretatt i en rekke av bestemmelsene i plan- og bygningsloven.

3.3 Byggeskikk

3.3.1 Hva er god byggeskikk?

Byggeskikk er et empirisk begrep. Det betegner det som faktisk bygges – uavhengig av kvalitet. Den omfatter bygninger, tekniske anlegg, veger, terrengbehandling og forhold til landskapet og vegetasjonen. Byggeskikken vil bli formet under bestemte materielle og ideologiske forutsetninger, og blir et karakteristisk uttrykk for sosiale grupper, tidsperioder og geografiske regioner. Byggeskikken vil nedfelle seg som en tradisjon der visse løsninger og produkter gradvis prøves ut (SINTEF Byggforsk, 1991).

Med denne bruken av begrepet ser man ikke det hele visuelle helhetsbildet, når det ikke tar hensyn til hvordan de ulike elementene står sammen. Definisjonen er i hovedsak noe som beskriver, og kan brukes om byggemåten av et enkelt hus (og kan i tillegg inkludere omgivelsene).

«Byggeskikk» kan også forstås som utforming av enkeltbygninger, og referere til utseendet og utformingen av enkelthus. På dette nivået bruker man ofte ordet «byggeskikk» om regionale hustyper utviklet over lang tid, eller om ferdighus.

Begrepet byggeskikk kan deles opp i nivåer, som bygningskomponenter, enkeltbygninger osv. På liknende måte brukes flere nivåer i forbindelse med begrepet byggeskikk. Begrepet kan omfatte deler av hus, enkelthus, hus med omgivelser eller bystrukturer. Ut fra nivå kan vi si at det er fire betydninger av «byggeskikk» som brukes (SINTEF Byggforsk, 1993).

Fire betydninger av «byggeskikk»

Nivåer i teknisk bygningsbeskrivelse	Nivåer i beskrivelse av byggeskikk	Fire hovedbetydninger av "byggeskikk"
Materialer og overflater		
Bygningskomponenter og bygningsdeler		
Byggemåte, teknologi og konstruksjoner	Byggemåte, teknologi og konstruksjoner	a. Vekt på tradisjonell byggemåte (eksisterende bebyggelse)
Enkeltbygninger	Enkeltbygninger	b. Vekt på regionale hustyper (eksisterende bebyggelse)
	Bygninger med omgivelse	c. Hus i helhetsbilde (som regel nybygging)
	Bygninger i strukturer, bybebyggelse	d. Hus som forbilde (nybygging)

Figur 13 Fire betydninger av begrepet byggeskikk (SINTEF Byggforsk, 1993)

Som en ser i tabellen ovenfor kan byggeskikken være hvordan man bygger (fremgangsmåten), og at således byggeskikk refererer til teknologi/byggemåte. Videre kan begrepet byggeskikk videre referere til samlet utseende av hus med omgivelser. Det innebærer vektlegging på å tilpasse nye hus til den helheten som stedet utgjør (SINTEF Byggforsk, 1993).

En siste betydning av «byggeskikk» kan være å se nye hus som forbilde for å løse byggeoppgaver innenfor et rammeverk, f.eks. en urban helhet.

Byggeskikk og arkitektur er to forskjellige begreper, og skiller seg fra hverandre ved at byggeskikken forutsetter en høyere grad av profesjonalitet og individuell, original skaperevne, sammen med en frihet til å forlate tradisjonelle løsninger enn arkitektur.

Figur 14 Eksempler på byggeskikk (SINTEF Byggforsk, 1993)

God byggeskikk kan brukes om bildet til venstre, og viser at gruppering av husene kan være med på å bestemme kvaliteten av bygningsmiljøet. Her har husgruppene blitt til over tid (fremst er sveitserhus, lenger opp funkishus og grupper av hus fra 50-tallet og 80-tallet). På bilde nummer 2 er identiske hus plassert vilkårlig, slik resultatet kan bli ved fortetting.

3.3.2 Regional byggeskikk

Eksempler på byggeskikk er stavbygging, grindbygde hus og lafting. Her brukes begrepet byggeskikk beskrivende, og forteller måten de er bygd på. På den måten kan beskrivelsen også gjelde dører, vinduer og andre bygningsdeler. Bruker man begrepet på denne måten kan man under en nøytral beskrivelse si noe om lokale hustyper (agderhuset, ferdighus fra ulike perioder, jærhuset, numedalshuset, sveitserhuset, tyrolerhus og trønderlån). Dette sier oss også noe om verdifull bygningsarv og kunnskap om bosetting og livsvilkår (Sundt, 1862). Dette er grunnlaget for tidligere tiders regionale byggeskikk, i motsetning til å velge hus isolert fra omgivelsene i fra en ferdighuskatalog.

Nye bygninger kan først bli god byggeskikk når de passer til stedet der de står. Da må de representere det «vanlige» på stedet. God byggeskikk avgrenser seg mot personlig

arkitektoniske løsninger og ferdighusproduksjon. God byggeskikk er tilpasset klima, natur og eksisterende bygningsmiljø. God byggeskikk er å utnytte materialer, energi, transport og økonomiske ressurser på en god måte. Dette innebærer at hus må sees i helhet – sammen med omgivelsene og en vurdering av bygningen i et helhetsbilde. Man må ta med ett eller flere hus med naturen rundt, tekniske anlegg, gater og veier. God byggeskikk gjelder også ved oppgradering/renovering av eksisterende bolig. En må se helhetlig på området rundt når en bytter vinduer, dører, vindskier etc. God byggeskikk gir stedstilhørighet og bydelstolthet (SINTEF Byggforsk, 1991). Og god stedstilpasning innebærer at bygget tar hensyn til lokale klimaforhold og lokal byggeskikk. Bygget skal ha og gi stedstilhørighet, samtidig som det forholder seg til spesielle forhold på tomten («mikroklima»). Mennesker kan indentifisere seg med steder de kommer fra (land, by, tettsted, region etc.). Byggeskikk og arkitektonisk uttrykk preger mennesker gjennomtilknytning.

3.3.3 Stedsanalyse

Stedsanalysen kan bidra til å belyse viktige verdier i et lokalmiljø. Vanligvis er det en måte å samle og systematisere erfaringer, fortolkninger og kunnskap som synliggjør historien til en plass – både i dag og fremtiden. Først gjør man et utvalg som trenger dokumentasjon, deretter samles kunnskap, erfaring og perseptuelle inntrykk, og alt utvikles videre til en presentasjon. I stedsutvikling og -planlegging kan analysen fungere som en kunnskapsformidler. Analysen gir ulike innfallsvinkler til forståelse av forholdet mellom folk og omgivelser – avhengig av metode. Analysene utarbeides som oftest av landets kommuner, ofte med hjelp fra landskapsarkitekter og arkitekter. Stedsanalyser på bestilling fra kommuner er et dokument for å skape forståelse for steder, og gjøre kommuner i bedre stand til å forvalte byggeskikken (rettleder i forhold til bebyggelse og lokalisering, plassere institusjoner, utforme urbane rom, ta stilling til grupperingsmåter). Således er ikke analysen juridisk bindende. Analysen som verktøy muliggjør å vurdere bevaringsbehov i stedet for fornyelse av stedskarakteren (Bakken et al., 2014).

Sosiokulturell analyse som metode tar for seg forholdet mellom menneske og miljø ut fra innbyggernes samhandling og brukerperspektiv. Således tar stedsanalysen utgangspunkt i at et sted ikke bare er et fysisk sted, men også et resultat av at mennesker bruker stedet på ulike måter og til forskjellige formål, har ulike erfaringer, opplevelser og synspunkter knyttet til

stedet. Stedsbruk, stedsbilder og stedsinteresser er de tre hovedelementene i en sosiokulturell stedsanalyse. Aktuelle begreper er stedsbruk, stedsforestillinger, stedsinteresser og tilhørighet for å nevne noen. Metoden er en analyse betonet av praksis og subjektivitet. Hovedvekten er på forholdet mellom aktører og sosiale relasjoner kontra sted og samfunn. Innfallsvinkelen er moderne med henblikk på multikulturalitet, integrasjon og toleranse. Utgangspunktet ligger i behov, bruk og reaksjoner, og ikke direkte på miljø og arkitektur. Analysene ligger typisk på et funksjonelt og emosjonelt nivå, mens estetikk og arkitektur får mer en redskapskarakter. Fokus flyttes noe fra planleggere og teoretikere til brukernivå, dette gir et visst «reality»-preg med subjektivisering og relativisering, omgivelsenes iboende egenskaper blir mindre relevante (Bakken et al., 2014).

Da hovedelementene i en slik analyse er stedsbruk, stedsbilder og stedsinteresser, synes vi at disse henger tett sammen og påvirker hverandre, at vi synes det er en logisk metode. Metoden i prosjektet baserer seg på:

- Personlige intervjuer og samtaler
- Diskusjoner og innspill fra referansegruppen
- Åpent folkemøte
- Dialog med den ansvarlige politiske komite
- Dialog med kommunens ansatte og prosjektgruppen
- Dokumentanalyser
- Befaringer

Ved hjelp av sosiokulturelle stedsanalyser kan stedsbilder, stedsbruk og stedsinteresser analyseres med tanke på å forstå hva et sted er, og for å gi et bedre grunnlag for beslutninger om utvikling av stedet. Viktige elementer vi mener en stedsanalyse bør inneholde/besvare er:

- Hva slags identitet og image ønsker en at stedet (fortsatt) skal ha (således kan sosiokulturelle stedsanalyser benyttes som grunnlag for en mer aktiv imagebygging, som del av arbeidet med stedsutviklingen)?
- Hva slags stedsutvikling vil framme en slik identitet?
- Hvilke positive elementer ved stedet bør utvikles og forsterkes?

- Hva slags stedsbruk vil bygge opp under dette og hvilke interesser tilgodeses gjennom dette?
- Hvilke negative elementer bør tones ned?
- Hva slags stedsbruk vil kunne opprettholde de negative elementene eller et dårlig stedsbilde?
- Eksisterer det negative eller feilaktige stedsbilder som det er ønskelig å endre?
- Hvilke formål brukes stedet eller bestemte deler av stedet til?
- Hvilke bruksmønstre finnes blant ulike aktørkategorier?
- På hvilke måter betyr stedet noe for ulike grupper av befolkningen, næringslivet og foreningslivet ut fra hvordan det brukes?
- Hvilke interesser eksisterer for ulike utviklingsretninger for stedet?
- Hvilke interesser er knyttet til fysisk utforming, estetikk, transport, rekreasjon, kulturliv og handelsvirksomhet?
- Eksisterer det konflikter eller motsetninger mellom interesser for bevaring og endring?
- Er det ulike interesser forbundet med hvilke muligheter og potensial som søkes realisert?

Byggeskikk og stedsanalyse handler i svært stor grad om estetikk. Vi har belyst temaene for å få frem hvor omfattende dette også er, og hvor mange spørsmål som gjør at det å hel-digitalisere en estetisk vurdering krever digitale verktøy med svært stor kapasitet, og enormt store mengder logikk-koding for å få til en tilstrekkelig estetisk vurdering.

3.4 Digital byggesak – Stortingsmeldinger og visjoner

Hel-digital byggesak skal sørge for en homogen og mer effektiv saksbehandling. Dette for at byggeprosjektets aktører, herunder eiere, utbyggere og saksbehandlere skal ha forutsigbarhet, selv om det er enkelte områder av et omsøkt tiltak som må vurderes individuelt og det er rom for skjønnsvurderinger. På oppdrag fra Askim kommune har vi fått i oppdrag å systematisere målbare objektive kriterier som ikke går på skjønn.

Digitalisering fordrer dermed en raskere arbeidsmetodikk og en automatisering av byggesaken. Etter nøye samtale rundt temaet med Askim kommune har vi kommet frem til at det ikke er ønskelig å automatisere den estetiske byggesaksbehandlingen, da §29-2 i pbl om visuelle

kvaliteter sier at «Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering» (Plan- og bygningsloven, 2008)

Digitalisering var viktig for Solberg-regjeringen 2013-2017, inkludert å lage en strategi som skulle vise vei mot en fremtidig digital byggesektor. De varslet gjennom stortingsmeldingen «Gode bygg for eit betre samfunn» (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2011-2012) at det skulle utvikles strategier for etablering av en framtidig plattform for samhandling gjennom elektroniske løsninger. Det strategiske arbeidet ble kalt «ByggNett». Dette ble videreutviklet til «Fellestjenester Bygg» av DiBk. Dette var et oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD). I første omgang for å enkle og effektivisere byggesaksprosessen, men også for å skape en homogen og forutsigbar behandling (Meld.St. nr. 28 (2011 - 12), 2012).

Byggebransjen ble også berørt gjennom st. meld. 27 «Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet» (Meld.St. nr. 27 (2015 - 16), 2016). Her er det satt klare mål og prioriteringer for IKT-politikken der man ønsker økt fokus på fornying, forenkling og forbedring av offentlig sektor.

DiBK fikk arbeidet med utviklingen, og i et samarbeid mellom DiBK og Kommunenes Sentralforbund ble det produsert demonstratorer på eByggeSak og eByggeSøknad og krevsspesifikasjoner. Demonstratorene er visjoner og ønsker om en digitalisert saksbehandling. Dette skal vise hvilken retning man ønsker at nye Software-løsninger skal utvikles i. Formålet er en enklere og mer effektiv byggesaksprosess, men også homogen behandling av homogene saker.

I Stortingsmelding nr. 28 (2011–2012) gjelder forenklinger i regelverket som skal fremme effektivisering av saksbehandlingen. Det er ønske om at tiltakshaver i større grad enn tidligere skal kunne ta ansvaret som var lagt på ansvarlig søker (se avsnitt under Skjønnhetsparagrafen). Dette forsøkes oppnådd ved forenkling av prosesser og forbedret informasjonsflyt.

Lover skulle forenkles, og det skulle legges mer til rette for enklere samordning mellom detaljplanprosess og byggesak. Dette skulle igjen medføre økt kvalitet og mer effektiv saksbehandling. Stortingsmelding nr 28 legger opp til et samarbeid mellom kommunene med bakgrunn i et ønske om (mer) ensartet håndtering og bedre kvalitet i saksbehandlingen.

Solberg-regjeringen Regjeringen la til rette for økt bruk av IKT i byggesaker, og det ble bestilt en strategi for etablering av «ByggNett». Strategien skulle vise hvordan en kunne utvikle Byggsøk. Digitalisering skal oppnås ved at kommunene etter hvert utfører all byggesaksbehandling hel-digitalt, noe som også fordrer bruk av Bygnings-informasjonsmodellering (BIM).

I denne effektiviseringsprosessen så en for seg at et viktig steg på veien var å frita visse tiltak fra søknadsplikten. Færre antall søknader, og at det kun skal behandles byggesaker av samfunnsmessig karakter. Regjeringen har i stortingsmeldingen store tanker om bruken av BIM som «avlastning» for saksbehandler.

Dette skal gjøres gjennom at BIM-filen skal kunne valideres opp mot dokumentasjonskrav, men også tekniske krav og på den måten lette muligheten for tilsyn og kontroll. Dette krever en mer komplisert, og detaljert oppbygging av BIM-filen. Ansvaret ligger hos tiltakshaver/ansvarlig søker som må videreformidle disse kravene til sine prosjekterende.

Fokus i stortingsmeldingen ligger på det å fremme likebehandling og skape mer forutsigbarhet i og rundt søknadsprosessen for byggenæringen. Det ønskes oppfylt via bruk av mindre skjønnsmessig vurdering. Mer likt regelverk og praksis i de forskjellige kommunene. Utfordringen i vårt embete, som går på å digitalisere det estetiske i en byggesak er nemlig at loven krever at det utvises et skjønn: «... prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter ...». Dette utelukker en automatisering av det å behandle det estetiske i en byggesak, med mindre det blir en lovendring. Vårt mål blir å digitalisere det, slik at byggesaksbehandlerne kan utvise skjønn, men at det gjøres etter en vurdering som fremmer en forutsigbar og rettferdig behandling.

3.5 2008: Plan- og bygningsloven

3.5.1 Lovverkets estetikkbestemmelser

Med sorenskriver Nils Terje Dalseide i spissen forberedte Bygningslovutvalget *Plan- og bygningsloven* av 2008 (Bakken, 2015). Utvalgets mandat omtalte eksplisitt estetikk, og hovedpunktene var følgende (St.meld. nr. 31 (2002 - 03), 2003):

- Kvalitet, effektivitet og rettssikkerhet i byggeprosessen
- God estetisk utforming
- Tilgjengelighet
- Helse, miljø og sikkerhet

Her legger en merke til at estetikk var ett av tre fagtematiske hovedområder. De tar en retning både mot økt kvalitet, og god estetikk. Derimot la lovutvalget stor vekt på forenkling, noe som kommer tydelig frem i deres første utredning - *NOU 2003: 24 «Mer effektiv bygningslovgivning»*

Utvalget skal foreta en total gjennomgang av bygningslovgivningen med sikte på forenkling. Enklere og raskere prosesser vil gi grunnlag for kostnadsreduksjoner for både boligprosjekter og øvrige byggetiltak og virke motiverende for igangsetting av nye tiltak. Utvalget bør legge vekt på å utrede og foreslå lovregler eller endringer i eksisterende bestemmelser eller fjerning av bestemmelser der utvalget selv mener det er behov for reform (NOU 2003: 24, 2003)

Et resultat av dette ble blant annet «skjønnhetsparagrafen», som ble flyttet fra § 74 i 1985-loven til § 29 i 2008-loven. Ny paragraf kom av at paragrafene ble komprimert, samt visse strukturelle endringer (Bakken et al., 2014). Plan- og bygningsloven av 1985 hadde stort sett fått sin oppbygning av loven av 1965. Plan- og bygningsloven av 2008 har seks hoveddeler. Det danner følgende inndeling:

1. Alminnelig del	Kap. 1-2
2. Plandel	Kap. 3-14
3. Gjennomføringsdel	Kap. 15-19
4. Byggesaksdel	Kap. 20-31
5. Håndhevings- og gebyrregler	Kap. 32-33
6. Sluttbestemmelser	Kap. 34-35

En finner bestemmelser som omhandler estetikk i den alminnelige del (§ 1), i plandelen (§§ 3-11-12) og i byggesaksdelen (§ 29). De primære paragrafene har følgende ordlyd

PARAGRAF	BESTEMMELSE
§ 1-1 Formål, femte punktum	<i>Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming av omgivelsene.</i>
§ 3-1 Oppgaver og hensyn ved planlegging, bokstav e)	<i>Innenfor rammen av § 1-1 skal planer etter denne lov legge til rette for god forming av bygde omgivelser, gode bomiljøer og gode oppvekst- og levekår i alle deler av landet.</i>
§ 11-9 Kommuneplan, pkt. 6	<i>Kommunen kan uavhengig av arealformål vedta bestemmelser til kommuneplanens arealdel om miljøkvalitet, estetikk, natur, landskap og grønnstruktur, herunder om midlertidige og flyttbare konstruksjoner og anlegg.</i>
§ 12-7 Reguleringsplan, pkt. 1	<i>I reguleringsplan kan det i nødvendig utstrekning gis bestemmelser til arealformål og hensynssoner om følgende forhold: Grad av utnytting, utforming, herunder estetiske krav, og bruk av arealer, bygninger og anlegg i planområdet.</i>
§ 29-1 Utforming av tiltak	<i>Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det får en god arkitektonisk utforming i samsvar med sin funksjon etter reglene gitt i eller i medhold av denne lov.</i>
§ 29-2 Visuelle kvaliteter	<i>Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.</i>
§ 30-3 Skilt- og reklameinnretninger	<i>Skilt- og reklameinnretninger må ikke virke skjæmmende eller sjenerende i seg selv, i forhold til omgivelsene eller for trafikken, eller i strid med ønsket utvikling i kommunen. Tillatelse til skilt- og reklameinnretning kan gis permanent, for et bestemt kommunen gi pålegg om å fjerne eller endre enhver skilt- og reklameinnretning som etter kommunens skjønn strider mot kravene i første ledd. Innretning som antas å medføre fare kan i alle tilfelle kreves fjernet ved pålegg fra kommunen. Departementet kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om materielle krav til skilt- og reklameinnretninger.</i>

Figur 15 Estetikkbestemmelser i plan- og bygningsloven (Bakken, Årstad)

Den nye § 29-2 («skjønnhetsparagrafen»), ble vesentlig kortere og meget konsis.

Blant annet ble forbudet mot «skjæmmende farger» fjernet, fordi man mente forbudshjemmelen allerede lå implisitt i kravet til positive kvaliteter. En annen forenkling i § 29-2 var at adgangen til å utarbeide (juridisk bindende) estetiske retningslinjer var fjernet. 2008-loven la opp til at bestemmelser om estetiske krav skulle legges til planverket. Dette var en betydelig endring som

berører byggereglens strategi for behandling av estetikkbestemmelser. Paragrafens endelige tekst ble formulert slik:

§ 29-2 Visuelle kvaliteter

Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering (Plan- og bygningsloven, 2008)

Et ikke ubetydelig spørsmål som reiser seg er hvilke juridiske og praktiske betydninger overgangen fra estetisk minstenorm (*rimelige skjønnhetshensyn*) til positive kvalitetskrav (*gode visuelle kvaliteter*) kan ha for byggesaksbehandlingen. Her skal man etter hensikten vurdere innkomne søknader i henhold til lovens intensjon og bokstav.

Vi legger for øvrig merke til at «skiltparagrafens» estetikkbestemmelser, § 30-3, ikke er endret. Her har ikke minstenorm blitt til positive kvalitetskrav. Skilt-og reklameinnretninger må ikke virke sjenerende eller skjemmende mot noen, og at de kan fjernes etter en skjønnsvurdering. For øvrig er skilt og reklame søknadspliktige etter kapittel 20, akkurat som bygg for øvrig. Vi antar det dette er fordi de er av betydning for det bygde miljøets estetikk. Allikevel må den estetiske saksbehandlingen etter loven kvalitetsvurdering på en prinsipielt annen måte enn arkitektur. Det innebærer at reklame og skilt må fortsatt vurderes som «kvalifisert uskjønn» for hjemmelavslag, mens det for arkitekturs vedkommende er tilstrekkelig å påpeke manglende estetisk kvalitet for å avslå. Positive estetiske kvaliteter vurderes som et strengere krav enn å ikke framstå som skjemmende. Dersom denne vurderingen er riktig, ligger lovens estetiske krav til arkitektur og skilt tilsynelatende ikke på samme nivå.

Vi forstår det slik at det foreligger tre kategorier/nivåer som kan plasseres langs en estetisk skala fra positiv til negativ, der ytterpunktene er enkle å skille ut, mens et middelnivå med uklare positive og negative egenskaper kan være vanskelige å identifisere. Hver for seg kan gruppene i en slik estetisk kategorisering kanskje være utfordrende å oppdage, særlig den midtre kategorien, men de trer gjerne tydeligere fram når de sammenlignes med hverandre.

Kravsformuleringene indikerer at det er mulig å produsere byggverk som ikke har estetiske egenskaper, uten å virke direkte skjemmende, og at det foreligger en negativ

eller skjemmende del av den estetiske skala som enten mangler skjønnhet eller har egenskaper som står i motsetning til positiv estetikk (Bakken, 2015).

Å anta noe slikt innebærer at estetikkskalaen har en negativ side (altså at den ikke begynner på null), hvor den negative siden riktignok ofte omtales med ord som står kontrast til vanlige, estetiske begreper.

Byggesaksbehandlingens utfordringer med hensyn til vurdering av estetikk indikerer at denne gråsonen har betydelig omfang, og at mangt i det bygde miljø befinner seg nettopp her (Asbjørn Aas). Det kvalitative skille mellom positiv og akseptabel er en gjenganger i kunst- og kulturdebatter.

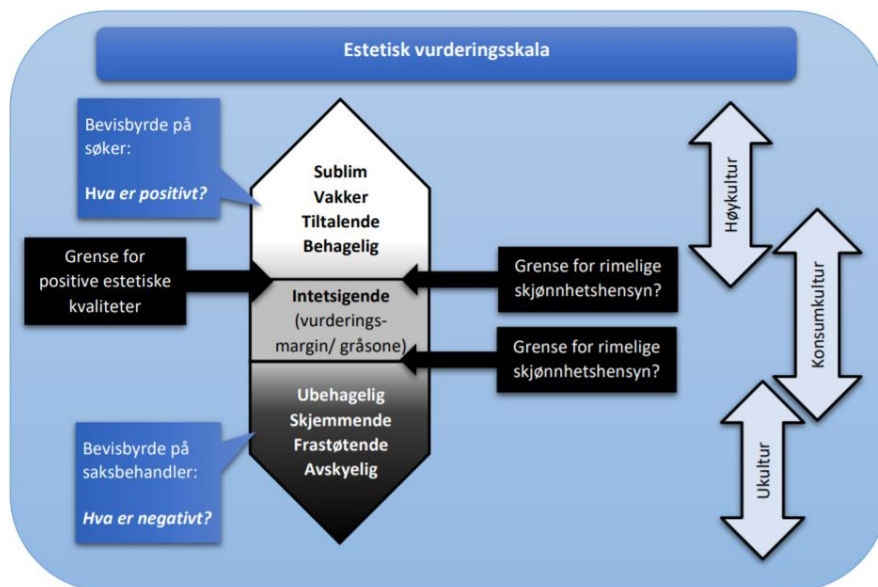
En finner ikke indikasjoner på hvordan estetisk kvalitet rangeres i statlig veiledningsmateriell, lovtekster og lovforberedende arbeider, allikvel er det slik at «skjønnhetsparagrafens» forutsetter rangering. Problemstillingen er vesentlig og omfattende, og har betydning for begrunnelser og vedtak som fattes i ordinære byggesaker hver eneste dag, landet over.

Byggereglens flyttet bevisbyrden i byggesøker og klagesaker fra saksbehandlersiden til søkersidenovergang, når det gikk fra minstekrav til positive kvalitetskrav. Saksbehandler vil ikke måtte vise til negative forhold ved avslag i en sak, bare fastslå at det mangler tilstrekkelige positive egenskaper. Saksbehandler slipper å hevde at tiltaket var kvalifisert skjemmende/mindre pent, og redegjøre for hva som er negativt (Asbjørn Aas).

Byggesaksbehandlingen kan imidlertid ikke forventes å skulle fortelle hvilke spesifikke positive estetiske kvaliteter som ikke foreligger, da estetisk vurdering er typiske samspillsvurderinger som ikke dreier seg om spesifikke eller konkrete mangler (til forskjell fra vurdering av byggereglens øvrige krav). Man peker snarere mot at helheten av et prosjekt ikke har tilstrekkelig kvalitet. Å skulle forbedre dette, innebærer å gå inn i prosjekteringsprosessen. Dersom prosjekterende ikke selv kan identifisere mangelen på positive estetiske kvaliteter, må man i henhold til ansvarsrettildelingen kunne anta at det foreligger kompetansemangel, forutsatt at ansvarsrettsystemet fungerer i henhold til sine forutsetninger. Det er det imidlertid ikke gitt at det gjør når det gjelder estetisk kompetanse.

Utformingen av positive estetiske kvaliteter er med andre ord prosjekteringsarbeid, tiltakshaversiden forutsettes gjennom ansvarsrettsystemet å ha tilstrekkelig kompetanse, og

spesifikke anvisninger er prosjekteringsarbeid som faller utenfor byggesaksbehandlingsmandat. I klagesaker vil en større del av bevisbyrden derved ligge på tiltakshaversiden, da sakens hovedspørsmål vil dreie seg om påvisning av positive egenskaper som ifølge byggesaksbehandlingen ikke finnes.

Figur 16 Estetisk vurderingsskala (Bakken, Årstall)

Til tross for at forbindelser mellom tekniske og estetiske hensyn er åpenbare, befinner estetikk seg i en særstilling i lovverket, og mangler de kvantifiserbare muligheter som tilligger det tekniske. I følge Norges byggforskningsinstituttets forskningsrapport *Forsterket fokus på estetikk?* fra 2005, som undersøkte resultatene av byggesaksreformens fokus på estetiske hensyn, var estetikk etter lovendringene i 1995 det eneste gjenstående tema der kommunen skal gå inn og gjøre en faktisk vurdering av tiltakets kvaliteter (Øyen et al., 2005). Estetikk må fortsatt i Plan- og bygningsloven og i Byggteknisk forskrift kunne sies å stå i en særstilling, uten mulighet for kvantifisering eller avgrensning gjennom spesifikke kravsnivå.

3.6 Skjønnhetsparagrafen

Plan- og bygningslovs § 29-2 også kalt Skjønnhetsparagrafen sier at:

Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til

dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.
(Plan- og bygningsloven, 2008)

Henvisningen til kapittel 20 sikter til de ulike søknadstyper. Lovens krav til det visuelle uttrykket er om tiltaket er godt eller dårlig utformet ut fra faglige kvalitetsnormer» (Plan- og bygningsloven, 2008).

Etter plan- og bygningsloven § 29-2 skal alle tiltak etter loven ha gode visuelle kvaliteter. Bestemmelsen er en selvstendig avslagshjemmel, og vurderingen som skal foretas er underlagt kommunens frie skjønn. Det følger av bestemmelsen at et tiltak skal ha gode visuelle kvaliteter i forhold til de bygde og naturlige omgivelser det skal plasseres i. Vurderingen av plassering etter § 29-2 er en annen enn den § 29-4 gir anvisning på. Dersom hensynet til visuelle kvaliteter etter plan- og bygningsloven § 29-2 gjør seg gjeldende for plasseringen av et byggverk, vil det være nødvendig å foreta to selvstendige vurderinger etter både plan- og bygningsloven §§ 29-2 og 29-4. Hvis begge bestemmelsene benyttes, må dette fremgå klart av vedtaket.

Å vurdere paragrafen i byggesak krever at saksbehandler innehar kompetanse innen estetikk, arkitektur/utforming/visuelle kvaliteter. Et godt estetisk resultat forutsetter at saksbehandlere i kommunen har tilstrekkelig kompetanse på dette området. Ifølge undersøkelser Bygningslovutvalget bygger på, er ikke kompetansen på estetikk i kommunene blitt styrket vesentlig. Saksbehandlerkompetansen spiller en avgjørende rolle for å få et godt estetisk resultat. Dette krever at saksbehandler kjenner og bruker veiledningsmateriell, planverket, kommunens estetiske retningslinjer (er ikke i alle kommuner, og er ikke juridisk bindende). Eventuelt benytte seg av ekstern fagkompetanse. I midlertidig så nevner ikke *Rundskriv H-1/10* faktiske eller formelle estetikkfaglige kvalifikasjonskrav som forutsetninger for byggesaksbehandlingen – herunder formell utdanning, påkrevet kompetanseomfang, saksbehandlingsrutiner eller krav til innhenting av estetikkfaglig kompetanse.

Det har ikke kommet nye statlige veiledere eller rundskriv ment på estetikkbestemmelsene i Plan- og bygningsloven siden byggesaksreformen i 97. Unntaket av dette er Husbankens digitale veileder *Byggeskikknøkkelen* (lansert 2011, relansert 2015), som er en oppgradering av *Byggeskikksirkelen* fra 1997.

De øvrige veiledere som redegjør for samme tema er *rundskriv H-20/89 veiledning om bruken av plan- og bygningslovens bestemmelser om bebyggelsens utseende – særlig plan-og*

bygningslovens § 74 nr 2, *Estetikk i Plan- og byggesaker* (1997) og *Rundskriv H-7/97: Om endringer av estetikkbestemmelser i Plan- og bygningsloven*. I forbindelse med 2008 og lovens ikrafttreden kom imidlertid det mer generelle og kortfattede *Rundskriv H-1/10 Ikraftsetting av ny byggesaksdel i plan- og bygningsloven*. Her omtales § 29-2 *Visuelle kvaliteter* kun summarisk. Vi gjengir veiledningen til § 29-2 *Visuelle kvaliteter* fra *H-1/10* i sin helhet:

Bestemmelsen i § 29-2 erstatter pbl.85 § 74 nr. 2. Kravet om «god estetisk utforming», jf. pbl. 85 § 74 nr. 2 andre punktum er nå erstattet med krav om at alle tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar «gode visuelle kvaliteter». Med dette menes at bygningen gjennom sin form gir uttrykk for sin funksjon, og at andre visuelle kvaliteter skal ivaretas i prosjektering og utførelse, slik som samspill mellom volum og høyde, fasadeuttrykk med videre. Kravet til god kvalitet skal også tolkes relativt i forhold til tiltakets størrelse og synlighet. Det vil således innebære at en større boligblokk eller et større kontorbygg vil måtte underkastes et strengere regime enn en enebolig eller kiosk.

Det stilles videre krav om at tiltaket skal ha gode visuelle kvaliteter i forhold til de bygde og naturlige omgivelser det skal plasseres i. Dette er et selvstendig krav. Selv om et tiltak i seg selv har gode kvaliteter, er det ikke sikkert det kan plasseres i alle typer omgivelser. Det kreves ikke at det skal være likt sine bygde omgivelser, også kontraster kan være positive, men avvikene må framstå som faglig begrunnede valg framfor tilfeldig utforming.

Ettersom plassering blir et krav i bestemmelsen, kan det stilles strengere krav til et tiltak som vil prege landskapet, for eksempel ei større bru eller et kjøpesenter. Videre må det tas hensyn til om tiltaket plasseres i sentrum av et tettsted eller om det er i et strøk med særlig historisk eller kulturell interesse. I disse tilfellene vil det være grunnlag for å kreve at den visuelle kvaliteten som ønskes innført eller opprettholdt i slike områder ivaretas.

Det legges til grunn at den konkrete vurderingen etter bestemmelsen er underlagt kommunens frie skjønn. De lokale bygningsmyndighetene må anses best egnet til å foreta den skjønnsmessige vurderingen, basert på lokal byggeskikk og lokalpolitisk styring av den visuelle utviklingen i kommunen (Rundskriv H-1/10, 2010)

Veiledningen er kort, men inneholder viktige aspekter. Blant annet en kriterieliste med eksempler. Denne er ikke fulldekkende, men det kommer frem at vurdering av visuelle kvaliteter baseres på variasjon mellom volum, høyde, fasadeuttrykk med videre (estetiske virkemidler).

Det fremkommer også at estetisk kvalitet/ visuell kvalitet er et resultat av samspillet av fire nivåer av estetikk. Dette er visuelle kvaliteter i forhold til funksjon, i seg selv, i forhold til omgivelser og i forhold til plassering. De ulike estetiske virkemidlene ikke kan vurderes som separate størrelser, selv om de er selvstendige krav.

Estetikkvurderingen er ikke underlagt et rettsanvendelsesskjønn (lovanvendelsesskjønn), men et fritt skjønn (hensiktsmessighets skjønn). Strenghetskravet er relativt, noe som innebærer at ulike tiltak kan evalueres ulikt med hensyn til deres innflytelse på omgivelsene (plasseringskriteriet).

Kommunens faglige vurdering i saksbehandlingen gis en utstrakt autoritet som er vanskelig å overprøve. Det samme gjelder klagebehandlingens mandat, som har begrenset autoritet over kommunens vedtak. Autoriteten kommer enda sterkere til syne i avsluttende avsnitt, der de lokale bygningsmyndigheter anses best egnet til å foreta den skjønnsmessige vurderingen. Dette basert på kunnskap om lokal byggeskikk og lokalpolitisk styring. Dette forutsetter at byggesaksbehandlerne har estetisk kompetanse på nivå med de mest utfordrende byggesakene i tiltaksklasse 3 (eller at de kan innhente slik kompetanse).

Dersom kommunen har forstått bestemmelsen riktig, har lagt vekt på riktig faktum og har foretatt en forsvarlig vurdering, vil vedtaket ikke kunne oppheves av domstolen. Klageorganet vil, etter forvaltningsloven § 34, kunne foreta en mer intens prøving enn domstolen der kommunen har fritt skjønn. Klageorganet skal likevel ta hensyn til det kommunale selvstyret i sin vurdering, slik at det ikke uten videre kan sette til side et kommunalt vedtak fordi klageorganet selv vurderer forholdet noe annerledes (Plan- og bygningsloven, 2008)

Bygningslovutvalget beskriver skjønnsvurderingen på lignende måte:

Etter utvalgets vurdering gir bestemmelsen anvisning på et fritt skjønn (hensiktsmessighets skjønn) med dertil begrenset prøvelsesrett for domstolene.

Domstolene kan da bare føre kontroll med at skjønnen ikke medfører myndighetsmisbruk i form av usaklig eller urimelig forskjellsbehandling, at det er tatt utenforliggende hensyn, at avgjørelsen er vilkårlig, eller framstår som kvalifisert urimelig. Vurderingen av det enkelte tiltak opp mot kriteriet "god estetisk utforming" vil være av utpreget skjønnsmessig karakter og innebære avveininger som etter utvalgets syn egner seg dårlig for domstolen å ta stilling til (NOU 2005: 12, 2005).

Rundskriv H-1/10 beretter videre om § 29-1 Utforming av tiltak:

Det følger av bestemmelsen i § 29-1 at ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det får en god arkitektonisk utforming i samsvar med sin funksjon etter reglene gitt i eller med hjemmel i plan- og bygningsloven. Begrepet «arkitektonisk utforming» omfatter ikke bare tiltakets utseende, men innebærer at alle krav som stilles til tiltaket skal innarbeides i den endelige utformingen av tiltaket. Kravene knyttes til byggverkets utseende, uterom mellom byggverk og opparbeidede utearealer. Ikke bare visuelle kvaliteter inngår i vurderingen, men også universell utforming og forsvarlighet etter § 29-3. Tekniske krav til bygget etter § 29-5 og krav til tekniske installasjoner etter §29-6 skal også oppfylles. Det samme gjelder heis, rulletrapp og rullende fortau etter §29-9. Regelen tydeliggjør at samtlige krav skal oppfylles. Kommunen kan for øvrig vedta planbestemmelser etter §§ 11-9 eller 12-7 om utforming av tiltak (Rundskriv H-1/10, 2010)

Rundskrivet får frem problematikken rundt anvendelsen av «arkitektonisk utforming» og «visuelle kvaliteter» som begreper. Alle krav som til tiltaket - samlet under «arkitektonisk utforming», skal innarbeides i den endelige utformingen. Ikke bare visuelle kvaliteter, men også uterom, utearealer, universell utforming, forsvarlighet, tekniske krav, heis, rulletrapp og rullende fortau. Begrepet «arkitektonisk utforming» beskriver i byggereglene bokstavelig formgivning, i en sammenheng der alminnelig arkitekturterminologi som forming, organisering eller komposisjon kan opptre som synonymer. Dersom utformingen ikke har visuell kvalitet, er den ikke arkitektonisk. En slik oppfatning er i tråd med alminnelig bruk av arkitekturbegrepet, som både faglig sett og på folkemunne vanligvis er forbeholdt omgivelser eller bygninger av en viss estetisk kvalitet. Vi omtalte også tidligere en tilsvarende sondering i Byggforskblad 321.010

Byggeskikk – definisjoner og virkemidler, der man søker å trekke en begrepsmessig grense mellom arkitektur og byggeskikk. Bladet ble publisert som en del av den nasjonale estetikkprioriteringen på 1990-tallet, og lanserte en formulering som har holdt seg godt i faglig sammenheng:

Arkitektur skiller seg fra byggeskikk ved å forutsette en høyere grad av profesjonalitet og individuell, original skaperevne, sammen med frihet til å forlate tradisjonelle løsninger» (SINTEF Byggforsk, 1993)

Byggforskblad; 612.012 *Bygningsvern – Definisjoner, verneverdier og råd om bygningspleie*, som ble nyutgitt i 2010 og sier følgende om estetikk og arkitektur:

Estetiske verdier omfatter kunstnerisk og arkitektonisk verdi og kan behandles under ett som sider av samme sak (SINTEF Byggforsk, 2017)

Det antydes av Byggforsk at estetikk og arkitektur er overlappende, og setter fokus på den kunstneriske dimensjon. Til tross for at dette gjelder vernesammenheng, skrives det her om begrepene estetikk, kunst og arkitektur på generell basis. Publikasjonen inneholder også en definisjon – foreslått av Riksantikvaren – der grensen mellom arkitektur og estetikk kan leses i samsvar med meningsinnholdet som synes å ha vært etterstrebet med begrepsbruken i Plan- og bygningsloven:

Arkitektonisk verdi kan tillegges byggverk eller anlegg med høy arkitektonisk kvalitet. Det forutsettes både et kunstnerisk element som bevisst søker å tilfredsstille estetiske behov, og samtidig at praktiske behov blir ivaretatt.

Riksantikvaren fremmer med dette at arkitekturbegrepet dekker noe mer enn estetikk. Begrepet tar også for seg fysisk-funksjonelle forhold, dette i samsvar med begrepsanvendelsen i byggereglene. Det understrekes også at begge deler forutsettes. Arkitekturbegrepet gir ikke mening uten at den estetiske komponent er ivaretatt. Norges byggforskningsinstitutt påpeker likeledes at dersom estetikk ikke foreligger, har tiltak ingen arkitektonisk verdi – og visa versa; arkitekturbegrepet har ingen selvstendig eksistens uten byggverk, anlegg eller andre fysiske og tekniske elementer. Finnes ikke dette må estetikken være knyttet til en annen kunstform (scenekunst, bildekunst eller lignende).

Plan- og bygningslovens §§ 11-9 og 12-7 begrenser en kommunes mulighet til å gi juridisk bindende estetiske retningslinjer bare via planverket. Utfordringen blir da hvordan en sørger for.

Spørsmålet blir da hvordan en tar estetiske hensyn i utarbeidelsen av planverket. En av mulighetene er å bruke veiledere i arealplanlegging:

Utvalget foreslår også å fjerne adgangen til å gi retningslinjer om estetikk i § 74 siste ledd. Det framstår for utvalget som en bedre løsning i større grad å legge til rette for å gi regler om estetikk i plan. Bruk av veiledere til arealplanlegging kan bedre fremme forståelsen av estetiske spørsmål i forbindelse med utarbeidelse av planbestemmelser i kommunen. På en slik måte vil man unngå eventuell tvil omkring «retningslinjenes» rettslige status (Ot.prp. nr. 45 (2007-2008))

I henhold til dette blir fokus flyttet fra å veilede involverte i prosjekter (herunder byggesaksbehandlere, tiltakshavere og prosjekterende) til å informere arealplanleggere om deres ansvar. Det blir da vanskelig å se hvordan man skal motvirke tendenser til ansvarsoppløsning eller usynliggjøring av estetiske hensyn i den praktiske byggesaksbehandling. I en hel-digital byggesaksprosess, hvor også estetiske aspekter vurderes digitalt, vil dette unngås helt.

Det kan være verdt å nevne at estetikk behandles normalt mindre inngående i planverkets typiske anvendelse av kravspesifikasjoner eller lignende konkrete angivelser, enn i estetiske veiledere og retningslinjer. Dette i motsetning til en annen uttalelse i *Ot.Prp. nr. 45 (2007-08)*, der man henviser til Norges byggforskningsinstituttts rapport *Forsterket fokus på estetikk?*, som påpeker at innarbeidelse av estetiske hensyn i planverket er vanskelig på grunn av arkitektmangel i kommunene og manglende planrullering:

En del av prosjektet vurderte om nytt fokus og nye bestemmelser vedrørende estetikk etter lovendringene i 1997 har hatt innvirkning på blant annet kommunal planutvikling og øvrig virkemiddelutvikling. Hovedfunnene i denne delen av evalueringen er at kommunenes planer i liten grad har blitt tilpasset de endrede bestemmelsene og at dette i hovedsak skyldes manglende initiativ til planrullering. Når det er få kommuner med egen arkitektkompetanse, synes det vanskelig å innarbeide estetiske retningslinjer og bestemmelser i planene (SINTEF Byggforsk, 2017)

Spørsmål det er verdt å stille seg er i hvor stor grad det er behov for veiledning, og om denne er tilstrekkelig for å sørge for at det tas hensyn til estetikk i kommunale planverk.

I perioden 2011-12 ble det gjort et bidrag til kommunal planlegging, ved publikasjon av Miljøverndepartementet (tittelserie T-1491 – T-1497), og publikasjonen «*Inspirasjonshefte om kommunale planstrategier*». Disse ble utgitt av Kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon. Det er verdt å merke seg at disse er nokså generelle, og lite fokus på det estetiske. En kan derfor ikke si at disse veilederne erstatter de estetiske retningslinjer eller at de har ført estetikk inn i planverket i større grad enn tidligere. Det finnes forskjellige høyskoler og universiteter hvor planarbeid er på agendaen, inkludert ingeniørutdanninger. Men her utgjør en svært liten del av utdanningen (NTNU tilbyr ett 10-stuideoens kurs i estetikk til byggingeniørstudentene). I tillegg lages flere reguleringsplaner av private aktører/tiltakshavere, og verken lovforberedelsene eller *Rundskriv H-1/10* omtaler hvordan man tenker å nå disse.

Teksten i § 29-2 er kortfattet og konsis. Den skiller seg fra tidligere lovs § 74 nr. 2 på noen områder vi har lagt merke til:

- «Gode visuelle kvaliteter» betyr at det er positive kvalitetskrav.
- «Rimelige skjønnhetshensyn» betyr at minimumsnormen er fjernet. Strengere krav enn tidligere.
- «Skjemmende farger» - altså det som før var et krav til farger er fjernet. Dette er også en skjerpelse, men det betyr ikke at krav til fargesetting er fjernet. Man stiller positive kvalitetskrav til farger, og refererer ikke lenger til det kvalifisert dårlige.
- «Ethvert tiltak skal prosjekteres og utføres ...» erstatter «Kommunen skal se til...». Dette betyr at ansvaret for å følge lov plasseres i første omgang hos prosjekterende og utførende (Asbjørn Aas, Askim kommune), og ikke som før kommunen.
- Det å utarbeide «retningslinjer for estetisk utforming av tiltak etter loven» er borte. Vi finner ikke hva slags reel juridisk endring dette innebærer, men vi antar at det innebærer at kommunene i større grad vil benytte seg av egenproduserte byggeskikkveiledere etc., og at det kuttes i ressursbruk knyttet til utarbeidelse av estetisk veiledningsstoff utenfor planverket.

De fire ulike kravshenvisningene i § 29-2 danner en hierarkisk struktur, og peker mot ulike begrepsnivåer innenfor arkitektonisk estetikk (Bakken, 2018) Formuleringen «gode visuelle kvaliteter» henviser til følgende forhold ved det enkelte tiltak, i denne rekkefølge:

1. Tiltaket i forhold til sin funksjon
 - a. tekniske og sensoriske momenter i fokus
2. Tiltaket i seg selv
 - a. det estetiske uttrykket i kraft av former, detaljer, strukturer o.l, Det vil si mer typiske kunstneriske kriterier for egenkvalitet eller intrinsikal kvalitet som gjerne uttrykkes gjennom formale og ekspressive momenter
3. Tiltaket i forhold til omgivelsene
 - a. sikter mot hensikt eller intensjon bak utformingen, og her kommer kontekstuelle momenter mer i fokus, hvordan ønsker man å tre inn i omgivelsene, eller hva slags rolle man ønsker å innta i en gitt situasjon og lokasjon. Ser på tiltaket i forhold til omgivelsene (generelle omgivelsesrelasjoner) og i forhold til plassering (spesifikke omgivelsesrelasjoner).
4. Tiltaket i forhold til plassering
 - a. Se pkt 3

Punktene viser en hierarkisk sondering mellom forskjellige estetiske nivåer og hensyn. Estetikkbegrepet innebærer mer enn visuelle kvaliteter; estetikk er generelt og tradisjonelt forbundet med ideologi, livssyn og identitet, mens visuelle kvaliteter peker mer spesifikt mot det rent visuelle (Bakken et al., 2014). Kravet om «visuelle kvaliteter i forhold til omgivelsene» må betraktes som et kriterium angående generelle omgivelsesrelasjoner, og kravet som «visuelle kvaliteter i forhold til plassering» som et kriterium angående spesifikke omgivelsesrelasjoner.

4 Funn og resultater

4.1 Intervju med sivil ingeniør Asbjørn Aass og jurist Are

Evju, Askim Kommune

Vi ønsket å ha en ekstern oppdragiver, noen som jobber med dette til vanlig. I den sammenheng kom vi i kontakt med Asbjørn Aass i Askim kommune. Han jobber som byggesaksbehandler med bred erfaring fra bransjen. Med seg på intervjuet var Are Evju som er utdannet jurist og jobber som byggesaksbehandler. I Askim kommune jobber det to ingeniører og en jurist som byggesaksbehandlere. Det skal ansettes en jurist til. Slik at det er ingen som sitter inne med de arkitektfaglige verktøyene.

Intervjuet gikk i en hyggelig tone i et møterom på Askim Rådhus. Vi startet med å snakke litt om vår egen bakgrunn og bakgrunnen til oppgaven.

Vi var interessert i å vite hvor langt digitaliseringsprosessen hadde kommet i Askim kommune. Det er mange gamle reguleringsplaner i Norge i dag og det blir ikke laget nye eller oppdaterte reguleringsplaner for områder som er mer eller mindre ferdig utbygd. Det er for resurskrevende mener Aass. Disse reguleringsplanene er digitaliserte på den måten at de er scannet inn som et vektorisert fil. Det er ikke gitt egenskaper til flatene slik at man kan gå inn på hver enkelt eiendom for å se gjeldende bestemmelser. Aass sier også at dette er typisk for reguleringsplaner som blir laget nå også. Han savner en intelligent kobling mellom areal og bestemmelser. Det ble stilt spørsmål om det er mangler på verktøy eller kunnskap for å få dette til. Bestemmelsene fra gamle reguleringsplaner er ofte korte og uklare, slik som utnyttelsesgrad, denne bestemmelsen er ikke entydig. Flere ting som er uklare er for eksempel måling av gesimshøyde, sier Evju. Han sier at Kommunaldepartementet har flere uttalelser om dette og man må da finne den som passer best.

Det vil være en enorm jobb å få digitalisert reguleringsplaner slik som Aass beskriver det. Alt må gås gjennom, alle bygninger, alle gater og så videre. Det kommer ikke til å bli gjort mener

Aass, det vil på et tidspunkt komme i gang, med på eksisterende områder vil ikke denne jobben bli gjort.

Vi fikk et innblikk i byggesøknadssystemet de jobber med. Det er til dels en sjekkliste, men mer på temaer (bilder ligger i vedlegg). En sjekkliste vil gjøre jobben enklere for å se at saken er behandlet riktig fra saksbehandlers side. Alle saker er forskjellige og de mener da at forskjellsbehandling er greit, men den må ikke være usaklig. Dersom en klage går til Fylkesmannen, vil ikke Fylkesmannen vurdere kommunens skjønn. Ikke så lenge kommunen har en ryddig argumentasjon sier Evju.

Vi ble presentert tre punkter i byggesøknadssystemet.

- Planavklaring
 - o Sjekker opp at byggesaken er i henhold til gjeldene planbestemmelser
 - o Her er det plass for en detaljert sjekkliste
- Nabovarsling
 - o Her må de gå inn å se om det er gjort på riktig måte
 - o Sjekke eventuelle anmerkninger
- Dokumentasjon
 - o Manuell sjekk er at alt er i henhold til reguleringsplan er vedlagt søknaden
 - o Under dette punktet burde en sjekkliste om estetikk ligge
 - o Svært ofte ser de at vedlagte tegninger ikke er i målestokk.

For en videre digitaliseringsprosess har departementet laget ePlanSak, eByggeSak og eByggeSøknad. Vi snakket litt om dette temaet og Aass var ganske bestemt på at alle disse tre må henge sammen på samme standard og at der ingen som er der i dag.

Østfold har laget en egen estetikkveileder og vi ønsker å vite om denne er i bruk og eventuelt hvor mye og hvordan den brukes. Eller om de har andre veiledere som de bruker, for eksempel DiBK sin. Aass sier at det er ikke ofte de bruker disse veilederne, de er ikke så lett tilgjengelige. Det ligger i lovverket at de skal konkludere på egenhånd, etter kommunen skjønn.

Om man skal digitalisere estetikkbestemmelser, er det de objektive kriterier man kan digitalisere først, spør Per Olav. En sjekklisestestetikk vurdering er nok det eneste som kan digitaliseres, siden det står i loven at det skal være etter kommunens skjønn, mener Aass.

Det må uansett være en skjønnsmessig vurdering, men digitale hjelpemidler på veien hadde vært veldig nyttig. Det vil være med på å gjøre byggesaken mer etterprøvbare. En heldigital, automatisert, estetikkvurdering kan ikke komme på plass slik som det er i dag. Det må inn en lovendring for at det skal bli realitet. Det er kommunenes skjønn som bestemmer og skjønn kan ikke automatiseres. Det er ikke sikkert at dette er hverken mulig eller ønskelig. Det som Asbjørn trekker frem er at om 80% av en byggesøknad kunne vært automatisert ville man frigjort masse ressurser og man kunne gjort en god jobb på de siste 20%.

Askim Kommune kjøper sine karttjenester hos NorKart og via kommunekart.com viser Aass oss hvor langt digitaliseringsprosessen har kommet. Her kan man søke inn adresser og områder og finne gjeldene reguleringsplaner og bestemmelser, om disse er digitalisert og lagt inn. De eldste planene ligger ikke inne hos Askim.

Dette burde være et nasjonalt system, men det er det ikke. Dette er for de som kjøper tjenestene sine hos NorKart. Nesten like mange kommuner kjøper tjenesten hos NOIS, det fins også en tredje leverandør som leverer tilsvarende tjenester. Aass mener at dette burde være noe direktoratet tok ansvaret for, slik at det bare blir en innfallsvinkel. Dette er ikke ønskelig i dagens politiske agenda. Det å danne en felles plattform med forskjellige tilbydere burde være mulig. NorKart leverer også 3d.kommunekart.com som viser 3d kart over terreng og bygninger. Dette er et steg i riktig retning og et godt hjelpemiddel, men det er ikke detaljert nok enda.

Vi spør etter eksempler der de har gitt avslag eller godkjent et tiltak nettopp på grunn av sjønnhetsparagrafen.

Asbjørn sier at det skal litt til å gi avslag, det er enten på grunn av naobomerknader eller at det passer dårlig inn. Det er veldig sjelden de bruker noe annet en standard frasen som er lovteksten, tiltaket inneholder etter kommunens skjønn gode etiske kvaliteter ...

Vi fikk presentert et tiltak som har fått avslag. Her er det ikke bygget i seg selv, med får avslag på grunn av at det ikke passer inn i de bygde omgivelser. Saksbehandleren bruker tiltakets høyde, for det er objektivt. Saken ligger som vedlegg 5.

Vi fikk også se et tiltak som har fått godkjent søknaden sin. Her er det et lite gårdshus på et småbruk, der en arkitekt har tegnet et tilbygg som er mye større enn det opprinnelige huset. De

hanger sammen, men tilbygget har et helt annet uttrykk, men som spiller på lag. Her er det gode visuelle kvaliteter, selv om det ikke er i samme stil. Saken ligger som vedlegg 6.

En sjekklister vil ikke føre til mer effektiv saksgang, men til å tydeliggjøre saksgang ved et eventuelt avslag og eller en klagesaksbehandling fra nabo. Det kan bli mere effektivt med tanke på at søkere ser av en del objektive kriterier er fulgt. Da også mindre sannsynlig at de klager. Kommer saken til fylkesmannen så vil det være lettere for fylkesmannen å sjekke at kommunen har gjort det de skulle.

Aass sier avslutningsvis at Norge ligger langt fremme på digitalisering av byggesaker, i forhold til europeisk målestokk.

For å konkludere intervjuet gjort med Askim Kommune er en digitalisering av estetikkbestemmelser for tidlig. Det er mye digitaliseringsarbeid som må på plass først. En nasjonal plattform er også ønskelig. For at en heldigital søknadsprosess skal bli realitet må det inn en lovendring, men her stiller Aass og Evju seg usikre på om det både er mulig og ønskelig. For å få til en mer digitalisert og automatisert søknadsprosess mangler det grunndata. Det vil si at alt som allerede er bygd med tilhørende reguleringsplaner må digitaliseres og BIM tegnes. Når 80% av alle bygg som kommer til å bli brukt i 2050 allerede er bygd (Frellumstad, 2014) ser vi hvor stor jobben er. Det er som Aass sier, man må begynne et sted.

5 Konklusjon

Vi er i gang med den fjerde industrielle revolusjon. Regjeringene har de siste årene lagt planer og visjoner for hvor langt byggebransjen skulle komme i økt digitalisering. Sannheten er at vi ikke er i så stor grad digitalisert, og at digitalisering rundt i kommune-Norge innebærer at dokumenter scannes inn og gjøres tilgjengelige for allmennheten. Hvordan skal man da digitalisere det udigitaliserbare?

Det fremkommer av vårt studie at estetisk kvalitet/ visuell kvalitet er et resultat av samspillet av fire nivåer av estetikk. Dette er visuelle kvaliteter i forhold til funksjon, i seg selv, i forhold til omgivelser og i forhold til plassering. De ulike estetiske virkemidlene ikke kan vurderes som separate størrelser, selv om de er selvstendige krav.

Estetikkvurderingen er ikke underlagt et rettsanvendelsesskjønn (lovanvendelsesskjønn), men et fritt skjønn (hensiktsmessighetskjønn). Strenghetskravet er relativt, noe som innebærer at ulike tiltak kan evalueres ulikt med hensyn til deres innflytelse på omgivelsene (plasseringskriteriet).

Derfor går det ikke per i dag å hel-digitalisere estetikkbestemmelsene i byggesaksbehandlingen. Plan- og bygningsloven §29-2 krever at det skal foreligge et skjønn, og et skjønn er betinget menneskelig interaksjon. Det vil si at en lovendring må til for å få til en hel-digital estetikk vurdering. En annen sak er at en regelsjekk i BIM ikke er tilstrekkelig. En kunne lagd en automatisert sjekklister som sjekket volum, areal, takvinkler etc, men det finnes i dag ingen måte å koble dette opp mot reguleringsplaner, og en estetisk vurdering innebærer mye mer enn dette. Det finnes svært mange reguleringsplaner, og ingen nasjonal digital arena å samle dette på. Vi har også funnet ut at digitalisering av byggesak i realiteten ikke har kommet så langt. For å kunne automatisert estetikkbestemmelsen i saksbehandlingen må en også ha digitalisert husene og terrenget til omgivelsene et tiltak skal føres opp i – for så å samle alt i en stor BIM-tegning. Dette er et arbeid som er så stort, og vil ta så lang tid, slik at det på ingen måter kan forsvares på noen som helst plan.

En sjekklister vil ikke føre til mer effektiv saksgang, men til å tydeliggjøre saksgang ved et eventuelt avslag og eller en klagesaksbehandling fra nabo. Det kan bli mere effektivt med tanke

på at søkere ser av en del objektive kriterier er fulgt. Da også mindre sannsynlig at de klager. Kommer saken til fylkesmannen så vil det være lettere for fylkesmannen å sjekke at kommunen har gjort det de skulle. Det gjør det også mer etterprøvbart/tydelig for allmennheten hva saksbehandler har gjort en estetisk vurdering etter, og at det ikke bare er personlig synsing. Dette skaper forutsigbarhet og rettferdighet. Se vedlegg 7 for utdrag av hvordan vi har lagd en slik sjekklister.

Ved etableringen av nye boligområder vil man enklere kunne nå målet om en hel-digital byggesaksbehandling. Her kan kommunen i henhold til en reguleringsplan kreve at utbygger produserer BIM av alle tiltak, terrengmodeller og en digitalisering av estetikkmessige føringer, slik at områder blir hel-digitaliserte.

Litteraturliste

- AARSETH, I. 2015. Modellering av eksisterende situasjon. *BuildingSMART konferansen 2015*.
- ADMINISTRASJONSDEPARTEMENTET, N., KULTURDEPARTEMENTET, N. & NORGE. SAMFERDSELSDEPARTEMENTET 1996. *Estetikk i statlige bygg og anlegg: veileder*, Administrasjonsdepartementet.
- BAKKEN, E. N. 2015. Digitalisering av estetikkbestemmelser - Effektive plan- og byggesaksprosesser via regelsjekk og delautomatisert byggesaksbehandling. Available:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/73403e1805af44ed90347ca165371d64/narumbakken.pdf>.
- BAKKEN, E. N. 2017. Estetikkbestemmelsene i Plan- og bygningsloven - verktøy for kvalitet i de fysiske omgivelser? Available:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/d83965cfae68498c93cb4606188d59c9/narumbakken.pdf>.
- BAKKEN, E. N. 2018. Estetikk i byggereglene. Lovverkets bestemmelser og estetikkfaglige forhold, Vurdering av estetikk i byggesaker. *NKF fagkonferanse 2017*.
- BAKKEN, E. N. Årstall. Skjønnheten og loven: En studie av intensjoner om estetisk kvalitet uttrykt i norske byggeregler. Upublisert manuskript. NTNU.
- BAKKEN, E. N., VAGSTEIN, A. M. & WESTBØ, I. 2014. *BYGGESKIKK, ESTETIKK OG STEDSFORMING*, Høgskolen i Gjøvik og Husbanken 2014.
- BUILDINGSMART NORGE 2015. P13 – eByggesak.
- BYGGESKIKKNØKKELEN. 2018. *Meldinger til Stortinget og nasjonale veiledere* [Online]. Available:
<https://byggeskikknokkelen.dibk.no/bsn/planstrategi/Nasjonale%20veiledere/Sider/default.aspx> [Accessed 15.05.2018].
- BÆRUM KOMMUNE 2001. Estetiske retningslinjer for Fornebu, Estetikk i plan og byggesaker.
- DALLAND, O. 2007. *Metode og oppgaveskriving for studenter*.
- DE VIBE, E. S. 1997. *Estetikk i plan- og byggesaker: veileder*, Oslo, Miljøverndepartementet.

- DEVOTEAM 2016. Mulighetsstudie for Fellestjenester Bygg.
- DIBK 2011. Byggesaksforskriften (SAK10). *Kapittel 5 Søknad og dokumentasjon*.
- DIBK. 2018. *BIM validering for byggesøknad* [Online]. Available: <https://test-bimvalbygg.dibk.no/> [Accessed 02.05.2018].
- EASTMAN, C., TEICHOLZ, P. & SACKS, R. 2011. *Bim Handbook: A Guide to Building Information Modeling for Owners, Managers, Designers, Engineers and Contractors*.
- FRELLUMSTAD, T. 2014. Rehabilitering blir avgjørende for fremtidens bygg. *Aftenposten*.
- FREMMEDORD.ORG. 2013. *Estetikk* [Online]. Available: <https://fremmedord.org/hva-betyr/estetikk/> [Accessed 12.04.2018].
- GRANNELOVA 1961. Lov 16. juni 1961 nr. 15 om rettshøve mellom grannar.
- GRØNMO, S. & CZUBA, S. 2004. *Samfunnsvitenskapelige metoder*.
- JOHANNESSEN, A., TUFTE, P. A. & CHRISTOFFERSEN, L. 2016. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*.
- KOMMUNAL- OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET. 2014. *25 millioner kroner til digitalisering av bygg- og planprosesser* [Online]. Available: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/25-millioner-kroner-til-digitalisering-av-bygg--og-planprosesser/id2005546/> [Accessed 23.04.2018].
- KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON. 2017a. *eByggeSak* [Online]. Available: <http://www.ks.no/fagomrader/utvikling/digitalisering/verktoykasse-plan-og-byggesak/verktoy/ebyggesak/> [Accessed 15.04.2018].
- KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON. 2017b. *ePlanSak* [Online]. Available: <http://www.ks.no/fagomrader/utvikling/digitalisering/verktoykasse-plan-og-byggesak/verktoy/eplansak/> [Accessed 15.04.2018].
- KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON. 2017c. *ePlanSak* [Online]. Available: <http://www.ks.no/fagomrader/utvikling/digitalisering/verktoykasse-plan-og-byggesak/prosjekter/eplansak/> [Accessed 16.04.2018].
- KRÅKEVIK, K. B. 2012. *Lys på stedet: utendørsbelysning i byer og tettsteder*, [Oslo], Miljøverndepartementet.
- KS DIBK NKF 2018. Digitalisering av plan- og byggesaksprosessen Tema 4.
- KSKOMMIT 2015. eByggeSøknad. Introduksjon til kravdokumenter.
- KVALE, S. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*.
- LEKSIKON, S. N. 2018. *estetikk* [Online]. Available: <https://snl.no/estetikk> [Accessed 20.04.2018].

- MELD.ST. NR. 27 (2015 - 16) 2016. Digital agenda for Norge — IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet. *In: MODERNISERINGSDEPARTEMENTET, K.-O. (ed.).*
- MELD.ST. NR. 28 (2011 - 12) 2012. Gode bygg for eit betre samfunn. *In: KOMMUNAL- OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET (ed.).*
- MOEN, S. E. & MOLAND, L. E. 2010. BygningsInformasjonsModellering (BIM) En studie av utfordringer med å implementere BIM i Statsbygg og Skanska.
- NIBR-RAPPORT 2004:21 2004. Byggesaksreformen - Kvalitet gjennom papirflommen? *In: HEGE MARIE EDVARDSEN, JON GUTTU & FRODE KANN (eds.).*
- NORSK KOMMUNALTEKNISK FORENING 2017. Veileder- For bruk i NKFS sine nettverk når tema er digitalisering av plan- og byggesaksområdet. *Michael Pander Rolfsen.*
- NOU 2003: 24 2003. Mer effektiv bygningslovgivning: Grunnprinsipper og veivalg. Utbyggingsavtaler. Bygningslovutvalgets første delutredning.: Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning.
- NOU 2005: 12 2005. Mer effektiv bygningslovgivning II: Bygningslovutvalgets andre delutredning med lovforslag. Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning.
- NUT 1957:3 RÅDSEGN 2 1957. *Om eigedomsretten i grannehøve: Frå Sivillovbokutvalet : Rådsegn 2, Oslo.*
- OT.PRP. NR. 45 (2007-2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (byggesaksdelen) Tilråding fra Kommunal- og regionaldepartementet av 4. april 2008, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Stoltenberg II).
- OVESEN, H. & ØYEN, C. F. 2006. Notat: Hjelp til utvikling av mal Byggeskikkveileder. Byggforsk: Den norske stats Husbank
- PANDE-ROLFSEN, M. 2017. Hvordan komme i gang med digitaliseringsarbeidet innenfor plan- og byggesaksområdet? : Kommunesektorens Organisasjon.
- PLAN- OG BYGNINGSLOVEN 2008. Lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling.
- RIKSARKIVARENS FORSKRIFT 2017. Forskrift 19. desember 2018 nr. 2286 om utfyllende tekniske og arkivfaglige bestemmelser om behandling av offentlige arkiver.
- RUNDSKRIV H-1/10 2010. Ikraftsetting av ny byggesaksdel i plan- og bygningsloven.
- RUNDSKRIV H-7/17 2017. Digitaliseringsrundskrivet.
- RUNDSKRIV H-7/97 1997. Om endringer av estetikkbestemmelser i plan- og bygningsloven.

- RUNDSKRIV H-20/89 1989. Veiledning bruken av plan- og bygningslovens bestemmelser om bebyggelsens utseende – særlig plan- og bygningslovens § 74 nr 2.
- SANNES, R. 2016. Hva er digitalisering? <https://no.linkedin.com/pulse/hva-er-digitalisering-ragnvald-sannes>
- SCHMIDT, L. & WILHJELM, H. 1998. *Mitt hus er din utsikt: god byggeskikk for hus og land - hva, hvorfor og hvordan*, Oslo, Statens byggeskikkutvalg.
- SERES, S. 2017. Den fjerde industrielle revolusjon - digitaliseringen angår oss alle. <https://www.manpower.no/kund/nor/nyheter/nyheter/newsposts/den-fjerde-industrielle-revolusjon-digitaliseringen-angaar-oss-alle-249041>: Mapower.
- SINTEF BYGGFORSK 1991. Byggeskikk. Litteratur, enquete, definisjon. Prosjektrapport 81. *In: BJØRNEBOE, J., GUTTU, J. & SYVERSEN, I. L. (eds.).*
- SINTEF BYGGFORSK. 1993. *321.010 Byggeskikk. Definisjoner og virkemidler* [Online]. Available: https://byggforsk.no/dokument/75/byggeskikk_definisjoner_og_virkemidler [Accessed 12.03.2018].
- SINTEF BYGGFORSK. 1997. *321.011 Vurdering av byggeskikk med byggeskikksirkelen* [Online]. Available: https://byggforsk.no/dokument/76/vurdering_av_byggeskikk_med_byggeskikksirkelen [Accessed 05.03.2018].
- SINTEF BYGGFORSK 2005. Forsterket fokus på estetikk? En evaluering av forvaltningsmyndighetenes og foretakenes praksis - Prosjektrapport 381. *In: CECILIE FLYEN ØYEN, SIDSEL JERKØ & HEGE OVESEN (eds.).*
- SINTEF BYGGFORSK 2011. Byggeskikknøkkelen – et samordningsverktøy innen temaene estetikk og byggeskikk - Prosjektrapport 77. *In: DENIZOU, K. & ØYEN, C. F. (eds.).*
- SINTEF BYGGFORSK. 2017. *612.012 Bygningsvern. Definisjoner, kulturminneverdier og råd om bygningspleie* [Online]. Available: https://byggforsk.no/dokument/613/bygningsvern_definisjoner_kulturminneverdier_og_raad_om_bygningspleie [Accessed 15.03.2018].
- SKARRUD, I. 2017. Hva er egentlig digitalisering? <http://tanketanken.no/hva-er-egentlig-digitalisering/>
- ST.MELD. NR. 31 (1992 - 93) 1993. Den regionale planleggingen og arealpolitikken. *In: MILJØVERNDEPARTEMENTET (ed.).*

- ST.MELD. NR. 31 (2002 - 03) 2003. Storbymeldingen. *In:*
MODERNISERINGSDEPARTEMENTET, K.-O. (ed.).
- ST.MELD. NR. 33 (1992 - 93) 1993. By og land hand i hand - Om regional utvikling. *In:*
KOMMUNAL- OG ARBEIDSDEPARTEMENTET (ed.).
- ST.MELD. NR. 61 (1991 - 92) 1992. Kultur i tiden. *In:* KULTURDEPARTEMENTET, N.
(ed.).
- SUNDT, E. 1862. *Om Bygnings-Skikken paa Landet i Norge*, Christiania, P.T. Mallings.
- YIN, R. K. 1994. *Case study research: design and methods*.
- ZIMMERMANN, H.-D. 2016. Digital Transformation - The emerging Digital Economy. *In J. Skrbek, D. Nejedlova, & T. Semeradova (eds.), Proceedings of the Liberec Informatics Forum 2016 (pp. 138–146). Liberec (CZ): Technical University of Liberec (CZ).*

Vedlegg

- Vedlegg 1 - DiBK eksempel på sjekklister:
Nasjonale sjekklister for byggesaksforskriften §5-4 og Veiledning til byggesaksforskrift (SAK10) <https://test-admbygg.dibk.no/checklist>
- Vedlegg 2 - Byggeskikknøkkelen, estetikkveileder - sjekklister
- Vedlegg 3 - Estetikk i plan- og byggesaker: veiledet. Forslag til sjekklister
- Vedlegg 4 - Bilder av byggesaksbehandlingssystemet til Askim Kommune
- Vedlegg 5 - Avslag på søknad
- Vedlegg 6 - Godkjent søknad
- Vedlegg 7 - Utdrag av deskriptiv sjekklister laget til Askim kommune

Vedlegg 1:

Nasjonale sjekklister for byggesaksforskriften §5-4 og Veiledning til byggesaksforskrift

(SAK10) <https://test-admbygg.dibk.no/checklist>

ID	Underpunkt	Type sjekk	Sjekkpunkt	Hvis ja	Hvis nei	Veiledning/hjelpetekster	Hjemmel	Maksimalt antall regel
8								
8.1		Auto	Avsløperovram: Er eiendommen tilknyttet offentlig avløp?	OK	Sjekk underpunkt		§ 277-2 https://lovdata.no/lov/2008-06-27/11/§277-2; og SAK10 § 5-4, L.3, B. https://stbk.no/byggerregler/sak/21/5/5-4/	Dersom ID 8.1 = nei
8.2	8.1	Vurdering	Skal det kreves tilknytning til offentlig avløpsledning?	vedtaks punkt	Sjekk underpunkt	Vurdere om kommunen skal kreve at bygningen skal knyttes til offentlig avløpsledning når særlige hensyn tilsier det. Forutsetningen for tilknytningssjekk i slike tilfeller må være at bygningen er tilknyttet offentlig avløpsledning. Hvis nei, vurdere om bortledning av avløpsvann er sikret i samsvarende med forureningsloven før det gis tillatelse til deling, endring av eiendoms tilhørende eller ved skand om oppføring av ny bygning.	§ 277-2, L.3, jf. L.4, https://lovdata.no/lov/2008-06-27-71/§277-2; § 277-2, L.1, 1. punkt, https://lovdata.no/lov/2008-06-27-71/§277-2;	Dersom ID 8.1 = nei
8.3	8.1	Vurdering	Foreligger tilstrekkelig utslippslitaselstet?	OK	Mangel/Avslag		§ 277-2, L.1, 1. punkt, https://lovdata.no/lov/2008-06-27-71/§277-2;	Dersom ID 8.1 = nei
8.4		Utsjekk	Skal avløp ledes over annen manns grunn?	Sjekk underpunkt	OK			Dersom ID 8.4 = ja
8.5	8.4	Utsjekk	Foreligger tinglyst erklæring for avløp over annen manns grunn?	OK	Mangel			
8.6		Vurdering	Er avledning av grunn- og overvann vurdert?	OK	Manuell behandling	Påse at avledning av grunn- og overvann er sikret ved vedlikehold av drenering for eksisterende byggverk. Nytt krav om dokumentasjon	§ 277-2, L.5, https://lovdata.no/lov/2008-06-27/11/§277-2;	
8.7		Vurdering	Er avledning av grunn- og overvann vurdert for eksisterende bygning?	OK	Manuell behandling	Påse at avledning av grunn- og overvann er sikret ved vedlikehold av drenering for eksisterende byggverk. Nytt krav om dokumentasjon	§ 277-2, L.5, https://lovdata.no/lov/2008-06-27/11/§277-2;	
9								
9.1		Utsjekk	Vannforsyning: Har eiendommen offentlig vannforsyning?	OK	Sjekk underpunkt		§ 277-1, L.3, jf. L.4, https://lovdata.no/lov/2008-06-27/11/§277-1; og SAK10 § 5-4, L.3, B. https://stbk.no/byggerregler/sak/21/5/5-4/	
9.2	9.1	Vurdering	Skal tilknytning pålegges?	vedtaks punkt	Sjekk underpunkt	Vurdere om det foreligger en overvekt av hensyn som taler for å pålegges tilknytning. Kommunen kan i andre tilfeller enn nevnt i plan- og bygningloven § 277-1, annet ledd, kreve at bygningen skal knyttes til offentlig vannledning når særlige hensyn tilsier det.	§ 277-1, L.3, jf. L.4, https://lovdata.no/lov/2008-06-27/11/§277-1;	Dersom ID 9.1 = nei
9.3	9.1	Vurdering	Kan tilknytningsplikten fravikes?	Sjekk underpunkt	Avslag	Vurdere om det foreligger en klar overvekt av hensyn som taler for å fravike tilknytningsplikten. Vil dette etter kommunens skjønn være forunderlig med uforholdsmessig stor kostnad, eller særlige hensyn tilsier det, kan kommunen godkjenne en annen ordning.	§ 277-1, L.2, 2. punkt, jf. L.4, https://lovdata.no/lov/2008-06-27/11/§277-1;	Dersom ID 9.1 = nei
9.4	9.1	Vurdering	Er rettigheter til privat vannforsyning sikret?	OK	Mangel/Avslag	Påse at bygning ikke oppføres eller tas i bruk til opphold for mennesker og dyr, med mindre det er forsvarlig adgang til hygienisk betryggende og tilstrekkelig drikkevann, samt slukevann. Avklare om bygningen har forsvarlig adgang til hygienisk betryggende og tilstrekkelig drikkevann, samt slukevann.	§ 277-1, L.1, 1. punkt, https://lovdata.no/lov/2008-06-27-71/§277-1;	Dersom ID 9.1 = nei
9.5		Utsjekk	Skal vannforsyning ledes over annen manns grunn?	Sjekk underpunkt	OK			Dersom ID 9.5 = ja
9.6	9.5	Utsjekk	Foreligger tinglyst erklæring for vannforsyning over annen manns grunn?	OK	Mangel/Avslag			

Vedlegg 2:

Vurdering av tiltaket i forhold til omgivelsene			
Egenskap ved tiltaket som skal vurderes		Oppfyller krav om visuelle kvaliteter (TEK10, § 29-2)	Kommentar
Plassering	Fjernvirkning	Ja	Tiltakets visuelle påvirkning på landskapet
	Terrengtilpasning	Nei	Tilpasning til viktige naturelementer
	Bebyggelsesstruktur	Usikkert	Forhold til bebyggelsesstruktur i nabolaget
	Vei- og infrastruktur	Ja	Forhold til vei- og infrastruktur i nabolaget
	Grønnstruktur	Nei	Naturlig og menneskeskapt grønnstruktur
Volum og form	Hovedvolum	Nei	Tiltakets størrelse og omfang i f.t. nabobebyggelse
	Bygningshøyde		I forhold til nabobebyggelse
	Takform		I forhold til klima og nabobebyggelse
Detaljer	Materialer og farger		I forhold til klima, miljø og nabobebyggelse
	Detaljering		I forhold til klimapåkjenning og miljø
	Vinduer		Fasadens komposisjon i forhold til nabobebyggelse
Vurdering av tiltakets egenskaper i seg selv			
Egenskap ved tiltaket som skal vurderes		Oppfyller krav om visuelle kvaliteter (TEK10, § 29-2)	Kommentar
Plassering	Terrengtilpasning		Byggets møte med terrenget
	Bebyggelsesstruktur		Mønster på egen tomt/utearealer
	Vei- og infrastruktur		Estetisk påvirkning på tiltaket
	Grønnstruktur		Eksisterende og ny grønnstruktur
Volum og form	Hovedvolum		Volumoppbygging og kompleksitet
	Bygningshøyde		Mønehøyde og gesimshøyde
	Takform		Retning og vinkel
Detaljer	Materialer og farger		Valg og bruk av materialer og farger
	Detaljering		Overganger tak/vegg/bakke/hjørner
	Vinduer		Fasadens komposisjon og åpenhet

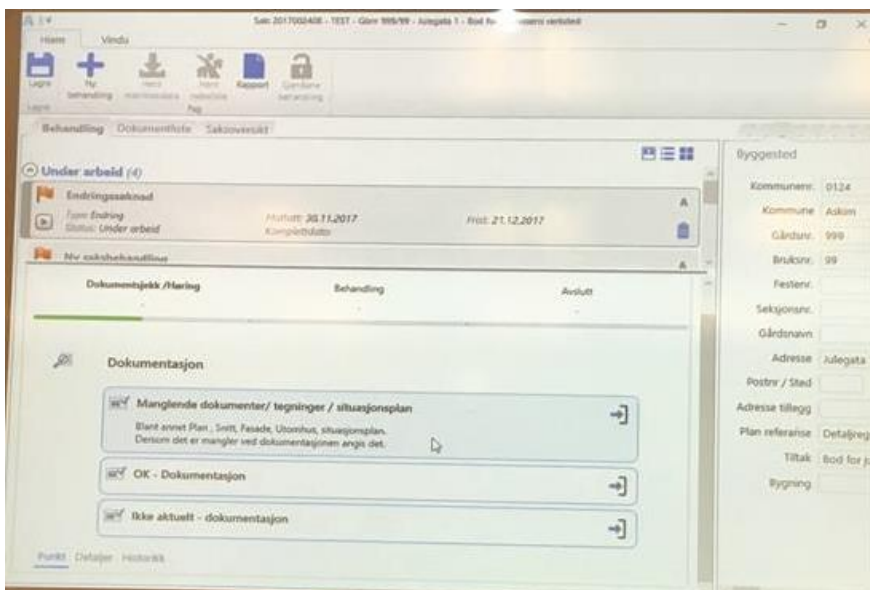
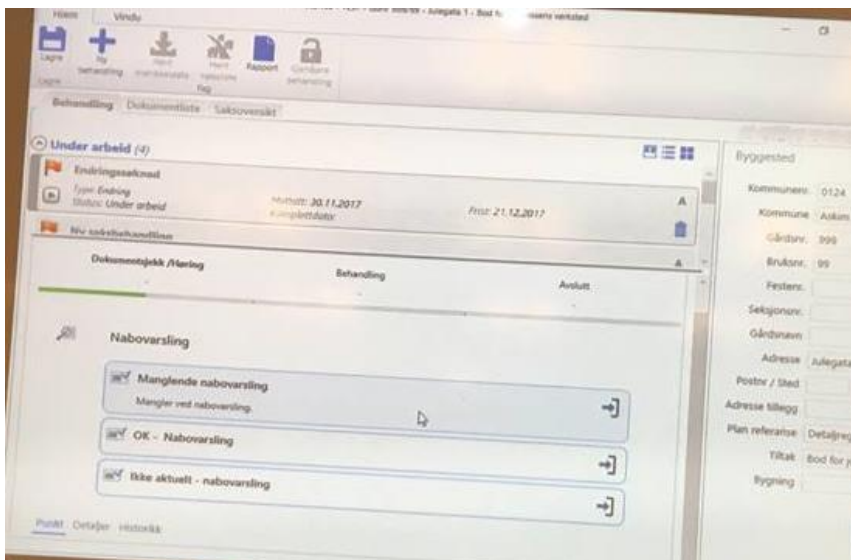
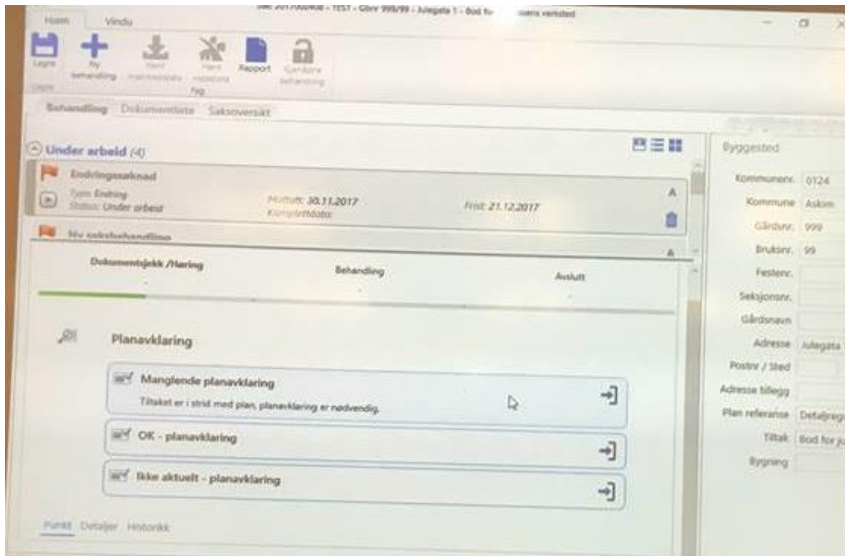
Vedlegg 3:

SJEKKLISTE ESTETISKE HENSYN I PLAN- OG BYGGESAKER

	TEMA	MERKNADER OM DOKUMENTASJON	ESTETISK INNHOLD		
			Lav	Middels	Høy
LANDSKAP & NATURELEMENTER	<p>OVERORDNET LANDSKAP</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er det overordnede landskapstrekk som bør gi premisser for lokalisering og utforming av tiltaket? • Er tiltaket lokalisert bevisst i forhold til eksisterende eller planlagt tettstedsgrænse? • Er tiltaket formet bevisst i forhold til stedets grønnstruktur? • Bidrar lokaliseringen og utformingen av tiltaket til et visuelt godt samspill med tilgrensende vannfront? • Får tiltaket en framtreddende plassering i forhold til silhuetter og fjernvirkning, og hvilke premisser bør dette gi for utformingen? • Har tiltaket en karakter som gjør at det bør underordnes landskapet, og oppnås dette på en god måte? • Har tiltaket en framtreddende lokalisering som landemerke eller med brudd av silhuett som krever særskilt oppmerksomhet? <p>NATURELEMENTER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Berører tiltaket visuelt viktige geologiske forekomster på en estetisk god måte, f.eks. med buffersoner, terrengtilpasning e.l.? • Berører tiltaket karakterdannende naturelementer (terreng eller vegetasjon) som bør innarbeides i prosjektet? 				
	<p>UTBYGGINGSMØNSTER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er det mønstre av naturelementer (terrengformer, elver e.l.) som bør påvirke lokalisering, organisering og utforming av tiltaket? • Har området historiske elementer som bør påvirke prosjektets hovedform? • Har området tomtestruktur (geometrisk mønster av tomtelinndeling) som bør påvirke plassering og utforming av tiltaket? • Har området bebyggelsesstruktur (enkeltvis og gruppevis plassering i forhold til hverandre og tomtestruktur) som tiltaket bør ta hensyn til? • Bidrar tiltaket til å binde sammen, forsterke eller utvikle områdets tomte- og bebyggelsesstruktur? 				
VEGER	<p>VEGER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er tiltakets vegger og transportåre lokalisert i overgangen mellom ulike formål og landskaps- eller byrom? • Har vegger eller gater en linjeføring og form som vil gi et godt samspill med tilgrensende bebyggelse? • Er det sikret arealer for god terrengtilpasning og etterbehandling av skjæringer og fyllinger? 				

TEMA	MERKNADER OM DOKUMENTASJON	ESTETISK INNHOLD		
		Lav	Middels	Høy
VEGER & GATER <ul style="list-style-type: none"> • Er vegføringer med store terrenginnrep formet som en bevisst kontrast som framhever eller forsterker landskapets form? • Vil veganleggets form, konstruksjon eller materialbruk gi tiltaket en god tilknytning til stedet? GATER <ul style="list-style-type: none"> • Har gaten utforming, tverrsnitt og visuelle kopling til bebyggelsen som samsvarer med gaterommets bruk og betydning i området? • Lager bebyggelsen og gaten sammen klare uterom? • Er forskjellige trafikkarealer i form og materialbruk utformet bevisst med markerte overganger i forhold til hverandre? • Er tekniske anlegg, støyskjermer o.l. plassert og formet slik at det oppnås et godt helhetsgrep? 				
BYGGVERK <p>TERRENGFORHOLD OG UTEAREAL</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er tomtas terreng og vegetasjon registrert? • Er det terreng- og vegetasjonselementer som bør påvirke utformingen av tiltaket? • Har tiltakets utearealer en visuelt god plassering og størrelse og et godt samspill med byggverkets hovedform? • Har det enkelte uteareal en visuelt helhetlig utforming? • Er skjemmende virksomheter skjernet for innsyn? <p>EKSISTERENDE BYGG OG ANLEGG</p> <ul style="list-style-type: none"> • Berører tiltaket historiske anlegg som bør fredes eller bevares eller områder hvor strukturen ønskes videreført? • Tar tiltakets plassering, volum og materialbruk hensyn til områdets historiske verdi? • Uttrykker tiltaket arkitektonisk vår egen tid men tar hensyn til eksisterende byggverk? <p>NYE BYGG OG ANLEGG</p> <ul style="list-style-type: none"> • Har tiltaket et godt estetisk helhetsgrep? • Er tiltaket et signalbygg med særlig betydning for fellesskapet som bør gis en framtreddende utforming? Har i så fall tiltaket en god estetisk utforming ut fra dette hensynet? • Krytter utformingen tiltaket til omgivelsene samtidig som det nytolker tidligere byggetradisjoner? • Har byggets planløsning og eksteriør en visuelt god sammenheng? • Er tekniske anlegg innarbeidet i prosjektet på en god måte? • Er bruken av materialer og detaljering gjennomtenkt? 				
HELHETSVURDERING				

Vedlegg 4:

Vedlegg 5:

Sakspapirene er anonyme etter ønske fra arkitekt og søker.

Deres ref.:

Vår ref.:

Dato:

17/1922 - 23 / TIRROS

05.03.2018

- Avslag på søknad om påbygg på bolig

Tiltak: påbygg bolig

Vi viser til søknad om tillatelse til tiltak, mottatt 14.08.2017 og ettersendt dokumentasjon mottatt 31.08.2017. Vi viser også til vårt vedtak av 13.09.2017 som ble opphevet av Fylkesmannen i Østfold etter klagebehandling i brev av 25.01.2018. Ettersom vedtaket ble opphevet må søknaden behandles på nytt. Vi varslet deg om avslag i våre brev av 09.02.2018 og 12.02.2018. Du fikk da opplyst at du kunne søke dispensasjon eller endre søknaden. Ettersom vi ikke har fått inn søknad om dispensasjon eller endret søknad innen 02.03.2018 blir søknaden fra august 2017 nå behandlet.

Vedtak:

Vi har ved en ny vurdering av søknaden kommet til at søknaden er i strid med plan- og bygningsloven §§ 29-4 (1) og 29-2. Vi kan derfor ikke innvilge søknaden, og den avslås med hjemmel i plan- og bygningsloven §§ 29-4 (1) og 29-2.

Begrunnelsen for at vi anser at tiltaket er i strid med pbl § 29-4 (1) er at tiltaket har en gesimshøyde som krever hjemmel i plan da den er høyere enn 8 meter på vestsiden (jf. pbl § 29-4 (1)). Slik hjemmel i plan mangler da den gjeldende reguleringsplanen ikke har bestemmelser. Det følger av rundskriv H-8/15 på side 6 at «Dersom ikke annet fremgår av plan, kan byggverket ikke oppføres med gesimshøyde over 8 meter og mønehøyde over 9 meter. Høyde som beskrevet i plan- og bygningsloven § 29-4, er gjennomsnittlig gesimshøyde mot vedkommende nabogrense, målt i forhold til planert terrengs gjennomsnittsnivå langs fasaden. Høyder skal angis som kotehøyder eller målte høyder. Bruk av etasjeantall for fastsetting av høyder er ikke tillatt. Nærmere regler for beregning av høyde fremgår av byggt teknisk forskrift § 6-2.» De innsendte tegninger viser en gesimshøyde på 8,4 meter til gjennomsnittsterreng mot vest. Tiltaket er således i strid med pbl § 29-4 (1) når det gjelder gesimshøyden. Du har i epost av 12.02.2018 hevdet at det er gesimsutregningsmetoden i byggt teknisk forskrift § 6-2 (1) som skal legges til grunn fordi veiledningen viser til TEK § 6-2 for nærmere regler. Til dette understreker vi at TEK § 6-2 (1) gjelder hvor på bygningen gesimshøyde skal måles til ved ulike takformer. At det i siste punktum står at gesimshøyden skal måles som gjennomsnittlig gesimshøyde rundt bygningen gjelder når høyden er fastsatt i plan dersom ikke annet er oppgitt i planen. I tredje ledd går det frem at gesimshøyden etter pbl § 29-4 (2) skal måles mot tilliggende nabogrense. Det er ikke tydelig i TEK § 6-2 hvilken metode som skal benyttes etter pbl § 29-4 (1), men her er rundskrivet

Postadresse
Postboks 2003
1802 Askim

Besøksadresse
Skolegt. 12
1830 Askim

Telefon
+47 69 68 10 00
Telefaks
+47 69 88 06 50

E-post
postmottak@askim.kommune.no
Internett
www.askim.kommune.no

Bankkonto.
1503.46.74660
Org.nr.
840 894 312

H-8/15 klart på at det er det samme som gjelder etter § 29-4 (1) som etter § 29-4 (2) – Det er gjennomsnittlig gesimshøyde mot vedkommende nabogrense, målt i forhold til planert terreng langs fasaden. Dette er også den tolkningen reelle hensyn taler for, ettersom hensynet bak bestemmelsen er å sikre nok lys og luft mellom bygningene i et nabolag.

Hva gjelder estetikken og plan- og bygningsloven § 29-2 så er tiltaket høyere enn den foreslåtte maksimumshøyden i kommuneplanen som nå er ute til høring. Selv om den nye høydebestemmelsen ikke er vedtatt sier den noe om hvilke høyder som anses normale for bygg med pulttak. Det omsøkte påbygget vil gjøre Henstadkollen 13 til det bygget med høyest gesims i Henstadkollen/Solåsen. Tiltaket er plassert i krysset mellom disse to boligfeltveiene. Tiltakshaver har i sin estetiske redegjørelse trukket frem at bygningene som ligger nord for Henstadkollen 13 – Henstad Allé 50 og 52 – har høyere gesims enn det omsøkte tiltaket. Disse byggene er orientert mot Henstad Allé som er en fylkesvei, og skaper en barriere mellom husene i Solåsen/Henstadkollen og fylkesveien samtidig som de ikke medfører reduserte kvaliteter på naboeiendommene slik de er plassert. Bygningsmyndigheten mener at en bygning som blir ruvende i nabolaget, og høyere enn hva som er foreslått i ny kommuneplan må være godt tilpasset sine bygde og naturlige omgivelser. Tilpasningskravet gjør seg også særlig gjeldende når det gjelder tiltak på et eksisterende bygg som medfører at bygningens karakter blir vesentlig endret. Som det eneste funksjonspregede huset i Henstadkollen/Solåsen og uten elementer hentet fra den eksisterende omkringliggende bebyggelsen kan bygningsmyndigheten ikke se at tiltaket er godt nok visuelt tilpasset sine naturlige og bygde omgivelser. Tiltakshaver har vist til andre funksjonspregede bygg andre steder i kommunen, og mener de er sammenlignbare med det omsøkte tiltaket og at tiltaket derfor må tillates. Bygningsmyndigheten mener ikke tiltaket er sammenlignbart med de tiltakene tiltakshaver har vist til, ettersom disse ligger i helt andre omgivelser enn det omsøkte, og således er tilpasset sine bygde og stedlige omgivelser i en helt annen grad enn hva bygningsmyndigheten anser det omsøkte tiltaket å være. Tiltakshaver har spesielt trukket frem Østre Ringvei 23 som ligger ca 100 meter fra Henstadkollen 13. Til tross for den relativt korte avstanden mellom eiendommene medfører terreng- og planforholdene at bygningsmyndigheten ikke anser at Østre Ringvei 23 ligger innenfor de naturlige og bygde omgivelsene som vurderingen etter pbl § 29-2 skal gjøres opp i mot. Eiendommene har stor høydeforskjell og er ikke synlige fra hverandre. For øvrig er boligen i Østre Ringvei 23 oppført med en gesims på ca 6,5 meter, dvs nesten 2 meter lavere enn gesimsen på det omsøkte tiltaket i Henstadkollen 13, det er oppført etter en dispensasjonsvurdering mot reguleringsplanen og den er omgitt av bygninger med et helt annet og mer moderne uttrykk enn tilfellet er i Henstadkollen 13. Tiltaket i Henstadkollen 13 medfører også ulemper for en nabo som vil miste solen på sin eiendom allerede klokken 17 i august. Med bakgrunn i vurderingen ovenfor har bygningsmyndigheten kommet til at tiltaket etter kommunens skjønn ikke innehar gode visuelle kvaliteter i forhold til dets bygde og naturlige omgivelser og plassering, og derfor er i strid med pbl § 29-2.

Tiltaket

Påbygg til enebolig med gesimshøyde til gjennomsnittsterreng på 8,4 meter i vest.

Saksgang/historikk

Søknad om tillatelse til tiltak kom inn 14.08.2017 og ettersendt dokumentasjon kom inn 31.08.2017. Kommunen avslø søknaden i vedtak av 13.09.2017. Vedtaket ble påklaget i klage av 21.09.2017. Klagen ble behandlet i FUP 12.10.2017 hvor klager ble gitt delvis medhold. Saken ble oversendt Fylkesmannen i Østfold for endelig klagesaksbehandling. I vedtaket fra Fylkesmannen datert 25.01.2018 ble kommunens vedtak av 21.10.2017 opphevet og saken må dermed behandles på nytt. Tiltakshaver ble varslet om at kommunen ville avslå tiltaket dersom det ikke ble omprosjektert eller søkt om dispensasjon i brev av 09.02.2018 og 12.02.2018, men vi har ikke mottatt noe innen fristen som ble satt til 02.03.2018.

Naboforhold og andres kommentarer

Det er foretatt nabovarsling i samsvar med bestemmelsene i pbl § 21-3, og det er registrert merknader fra naboen i øst, gbnr 52/413. Nabomerknaden går på påbyggets høyde som vil medføre forringelse av solforholdene og lys/luft på uteplassen på gbnr 52/413. Naboen mener dette vil føre til verdiforringelse av hennes eiendom. Det er utarbeidet en sol/skyggeanalyse som viser at naboen vil miste solen fra klokken 17 i august.

Bygningsmyndigheten har kommet til at det omsøkte tiltaket har høyde i strid med pbl § 29-4 (1) og således må avslås. De reduserte solforholdene er tillagt noe vekt ved vurderingen av tiltakets estetikk og tilpassing til naturlige og bygde omgivelser og plassering, men det er ikke det avgjørende for avsalget. Naboen har også bemerket at huset kommer nærmere nabogrensen enn 4 meter, men dette medfører ikke riktighet i følge kommunens kart.

Plangrunnlag

Eiendommen omfattes av reguleringsplan for Henstadkollen (PlanID 19720001).

Reguleringsplaner har ikke bestemmelser. I henhold til plan- og bygningsloven § 29-4 (1) kan byggverk med gesimshøyde over 8 meter bare føres opp hvor det har hjemmel i plan. Gesimshøyden måles fra gjennomsnittsterreng per fasade i henhold til rundskriv H 8-15. Ettersom tiltaket har en gesimshøyde mot vest på 8,4 meter og planen ikke har bestemmelser som hjemler en høyere høyde er tiltaket i strid med plan- og bygningsloven § 29-4 (1). For øvrig er det i planområdet ikke oppført bygninger med gesims høyere enn 7 meter fra gjennomsnittsterreng langs fasade (Henstadkollen 10) etter at planen ble vedtatt.

Visuell utforming

Tiltaket innehar etter plan- og bygningsmyndighetens skjønn gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon, men det er ikke godt tilpasset dets bygde og naturlige omgivelser og plassering, jf pbl § 29-2. Det er innhentet estetisk vurdering fra søker hvor det kun vises til lignende bygninger helt andre steder i kommunen. Det er ikke vist til at det er hentet elementer eller uttrykk fra den omkringliggende bebyggelsen. Kommunen har i sin kommuneplan som er ute til høring et forslag om maksimal gesimshøyde på 7 meter fra gjennomsnittsterrengnivå rundt bygningen på bygninger med pulttak. Denne planen er ikke vedtatt ennå, men sier noe om hva kommunen ser på som normale høyder for bygninger med pulttak. Ved fravik fra dette mener bygningsmyndigheten at det stilles særlige krav til bygningens visuelle kvaliteter og at den passer godt inn i sine omgivelser. I dette tilfellet medfører tiltaket at Henstadkollen 13 vil ruve høyest av bebyggelsen i Henstadkollen og Solåsen. Dette i kombinasjon med at bygningen vil være den eneste funkis-pregede villaen i nabolaget og uten elementer hentet fra den omkringliggende bebyggelsen medfører etter bygningsmyndighetens skjønn at tiltaket ikke kan anses tilpasset sine bygde og naturlige omgivelser og plassering slik pbl § 29-2 krever. I tillegg medfører også tiltaket negative konsekvenser for naboen i øst som vil miste sol på uteplassen sin allerede fra klokken 17 i august, jf. vedlagte sol-/skyggeanalyse.

Konklusjon

Tiltaket kan ikke godkjennes som omsøkt.

Klageadgang

Dette er et enkeltvedtak etter forvaltningslovens bestemmelser og kan derfor påklages av tiltakshaver, naboer, gjenboere og andre med rettslig klageinteresse, jf. pbl § 1-9 jf. forvaltningsloven § 28. En eventuell klage må fremmes skriftlig og innen 3 uker etter at vedtak er fattet. Klagen sendes til Askim kommune. Se vedlagt informasjon om klageadgang.

Med hilsen

Asbjørn Aass
Siv.ing/byggesaksbehandler
Byggesak og regulering

Tiril Røssum-Tokerud
jurist/byggesaksbehandler
Byggesak og regulering

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og trenger ikke underskrift.

Kopi til:

[REDACTED]

Mottakere:

[REDACTED]

Klagerett

Du har rett til å påklage vedtaket, jf. plan og bygningsloven § 1-9 og forvaltningsloven (heretter fvl) § 28. Klagefristen er 3 uker fra den dag dette brevet kom fram, jf. fvl § 29. Det er tilstrekkelig at klagen er postlagt innen fristens utløp, jf. fvl § 30. Klagen skal sendes til Askim kommune. Klagen skal være undertegnet, angi det vedtak som det klages over, og den eller de endringer som ønskes. Du bør også nevne din begrunnelse for å klage og eventuelle andre opplysninger som kan ha betydning for bedømmelse av klagen. Dersom du klager så sent at det kan være uklart for oss om du har klaget i rett tid, ber vi deg også oppgi når du mottok vedtaket. Har du særlig grunn til det, kan du søke om å få forlenget klagefristen. Dersom klagen blir sendt for sent, kan den bli avvist. Du bør derfor i tilfelle opplyse om hvorfor du ikke kan lastes for forsinkelsen. Dersom du ikke får fullt medhold av Askim kommune, vil klagen oversendes Fylkesmannen for behandling.

Utsetting av vedtaket

Selv om det er klagerett, kan vedtaket vanligvis gjennomføres straks. Du har adgang til å søke om å få utsatt iverksettingen av vedtaket inntil klagefristen er ute eller klagen er avgjort, jf. fvl § 42.

Rett til å se sakens dokumenter og til å kreve veiledning

Med visse begrensninger har du rett til å se dokumentene i saken jf. fvl § 18. Dersom du ønsker innsyn i dokumentene i saken må du henvende deg til Askim kommune. Der kan du også få nærmere veiledning om adgangen til å klage og om framgangsmåten ved klagen. Kommunen har plikt til å gi veiledning om saksbehandlingsregler og om andre regler av konkret betydning for dine rettigheter og plikter innen gjeldende saksområde, jf. fvl § 11.

Kostnader ved klagesaken

Utgifter til nødvendig advokatbistand kan søkes dekket av det offentlige etter reglene om fritt rettsråd, se lov om fri rettshjelp, 1980 nr. 35. Her gjelder imidlertid visse inntekts- og formuesgrenser. Fylkesmannens i Østfold eller en advokat/Advokatvakten kan gi nærmere veiledning.

Det er også særskilt adgang til å kreve dekning for vesentlige kostnader i forbindelse med klagesaken, f.eks. til advokatbistand, jf. fvl § 36. Men dette forutsetter vanligvis at kommunen har gjort en konkret feil som fører til endring av vedtaket. Dersom det er aktuelt vil Fylkesmannen gjøre deg oppmerksom på retten til å kreve slik dekning for sakskostnader.

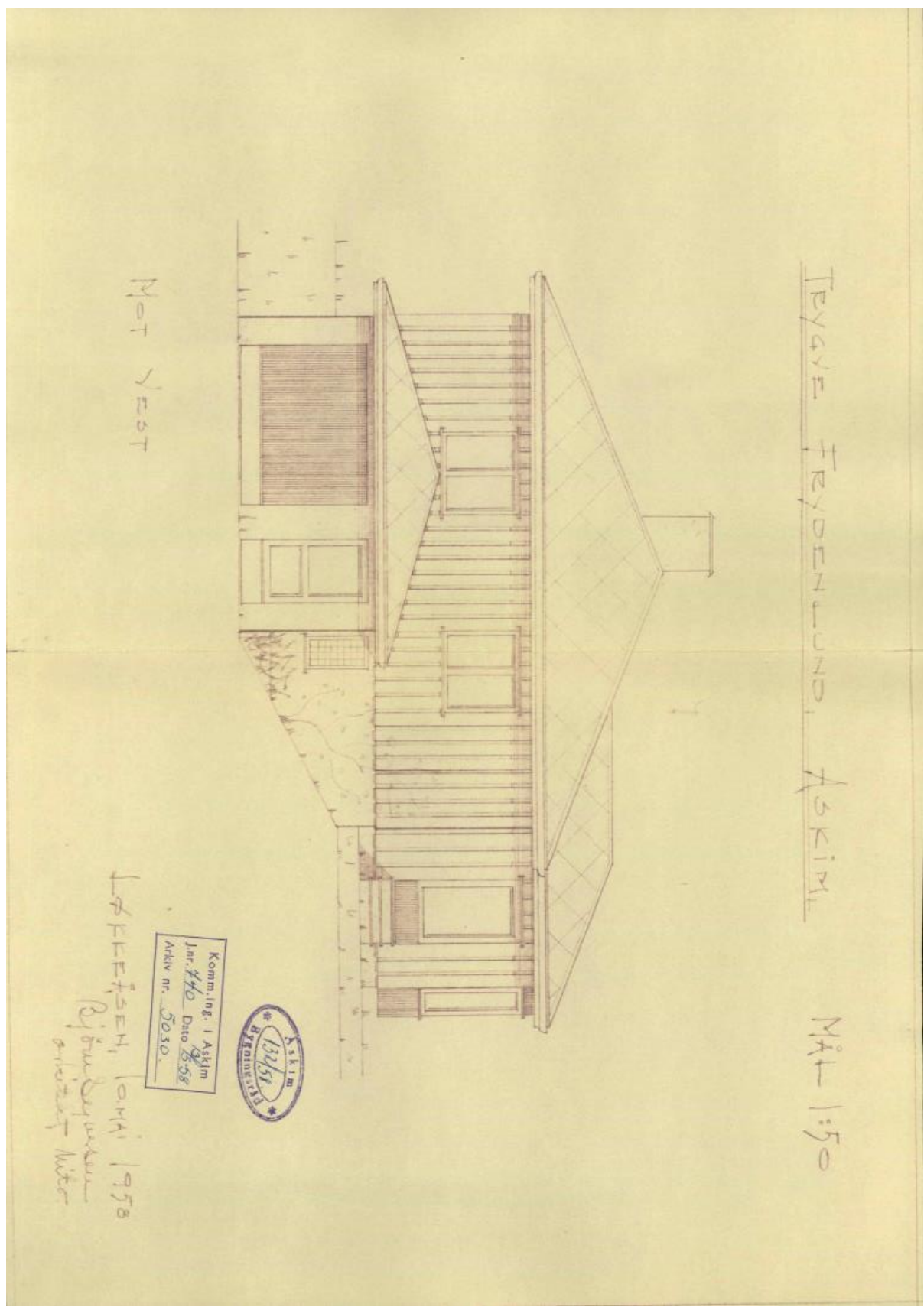
Nytt tiltak

Pro:	ASKIM	Adr:	ASKIM	Gnr/Bnr:	ASKIM	Innh:	FASADE VEST	Mål:	M 1:100	Tegn.nr:	A - 303	Rev:		Dato:	20.07.17
Fase:	SØKNAD OM TILLATELSE TIL TILTAK		Tiltak:	PÅBYGG		Innh:	FASADE VEST	Mål:	M 1:100	Tegn.nr:	A - 303	Rev:		Dato:	20.07.17

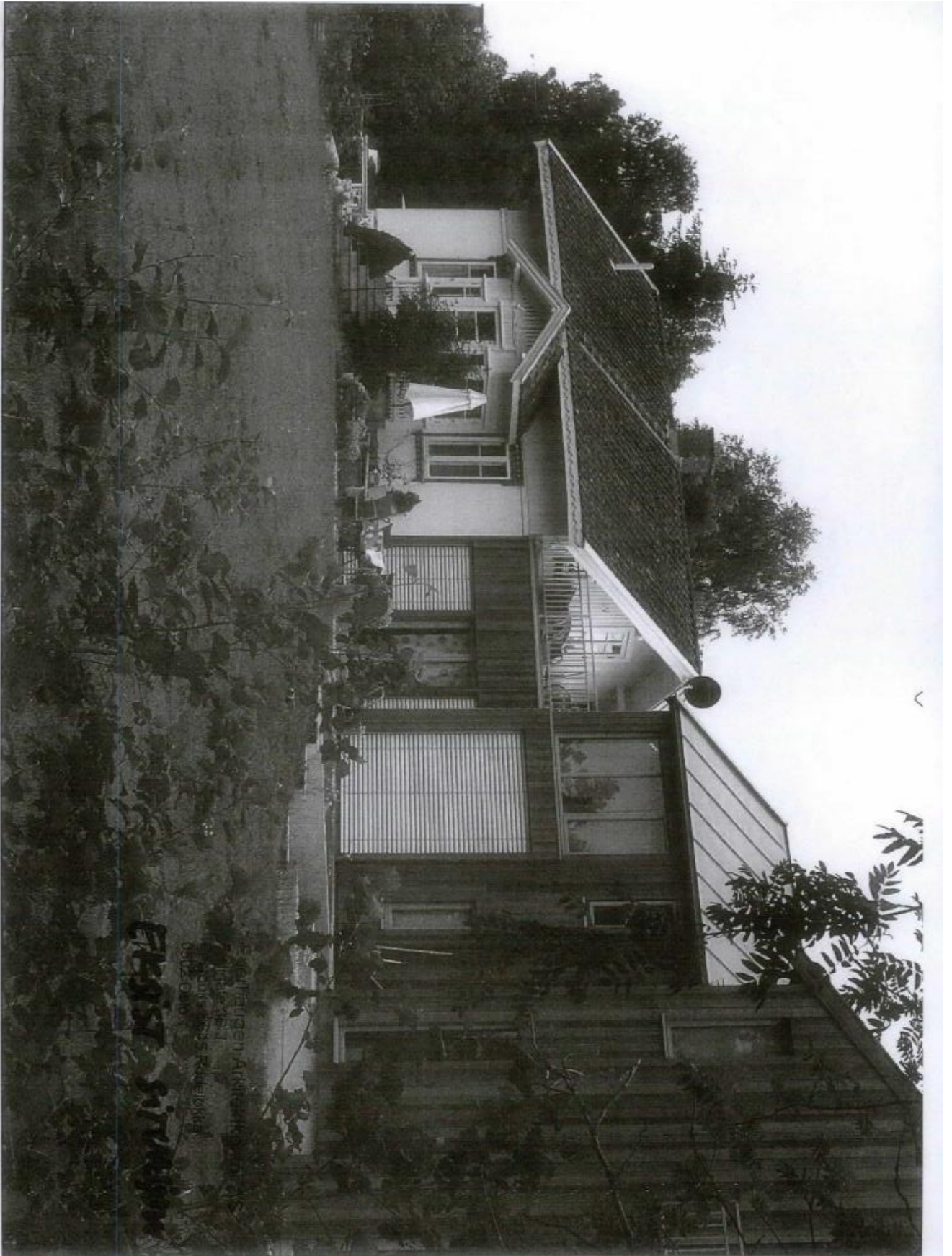
The drawing shows a side elevation of a building facade. The roof is gabled with a pitch of 4.6°. A window on the upper level has a width of 6605. The total width of the facade is 7493. A dashed line indicates the ground level, labeled 'GLSNITTS TEREINGNIVA'. The text 'FASADE VEST' is written vertically on the left side of the drawing.

Fasadetegninger er gjengitt med tillatelse fra arkitekt, som ønsker å være anonym, sammen med søker.

Gammelt tiltak

Bildet er gjengitt med tillatelse fra Askim kommune, byggesøknad er offentlig dokument.

Bildet er gjengitt med tillatelse fra arkitekt Birger Dahl i Enerhaugen Arkitektkontor.

Vedlegg 7

1. Er bebyggelsesstrukturen i nærområdet ensartet?

- Ja
- Nei
- Usikkert

Annet (vennligst spesifiser)

2. Er det tatt hensyn til eksisterende bebyggelse ved høydeplassering?

- Ja
- Nei
- Usikkert

Annet (vennligst spesifiser)

3. Eksisterer det bebyggelsesmønstre i nærområdet som det er naturlig å innrette seg etter?

- Ja
- Nei
- Usikkert

Annet (vennligst spesifiser)

4. Tilfører vei- og infrastrukturen kvaliteter til nabolaget (som f.eks. nye gangforbindelser)?

- Ja
- Nei
- Usikkert

Annet (vennligst spesifiser)

5. Visuell kvalitet ved plassering og utforming av parkeringsløsning?

- Ja
- Nei
- Usikkert

Annet (vennligst spesifiser)

6. Visuell kvalitet ivaretatt ved plassering av miløstasjon/trafo/ utforming av overvannshåndtering?

- Ja
- Nei
- Usikkert

Annet (vennligst spesifiser)